

DECRETUM VII

**¹De monachorum et monacharum singularitate et quiete continet liber iste² et de³
revocatione et penitentia eorum qui continentie propositum transgrediuntur⁴**

1

⁵*Ex concilio Calcedonensi, cap. 3⁶. De honore monachis competente et ut nullus eorum⁷
temptet ecclesiastica aut secularia inquietare negotia nec alienum servum preter⁸
conscientiam domini eius suscipere⁹*

Qui vere et pure solitariam eligunt vitam, digni sunt convenienti honore. Quia tamen sunt quidam monachi habitantes indifferenter per civitates, nec non et¹⁰ monasteria seipsos presumptione propria commendantes, placuit neminem aut edificare, aut construere¹¹ monasteria, aut oratorii domum, sine conscientia ipsius civitatis episcopi. Eos vero qui per singulas civitates seu possessiones in monasteriis sunt, subiectos esse debere episcopo, et quieti operam dare, atque observare ieiunia et orationes, in locis in quibus semel Deo se devoverunt, permanentes; et neque communicare ecclesiasticis, neque seculares aliquas attrahere actiones, relinquentes propria monasteria, nisi forte iubeantur propter urgentes necessitates ab ipsius civitatis episcopo. Et neminem servorum suscipi in monasterium, ut sit cum¹² eis monachus, nisi cum domini propria¹³ conscientia. Pretereuntem vero hec decrevimus extra communionem esse, ne nomen Domini blasphemetur. Convenit vero civitatis episcopo curam sollicitudinemque necessariam monasteriis exhibere.

(actione 15).Ctp 2.10.4] IP 3.174 (16, q. 1, c. Qui vere.)

¹ Hec pars continet *add.* B, Hec septima pars continet *add.* L; Hec septima pars *add.* M, *om.* CPVHFr

² cont. lib. iste (septimus *add.* H) CRPH; *om.* BLM

³ de CPM; *om.* R

⁴ M *adds capitulatio 1- 158*

⁵ Ut monachi per singulas civitates subiecti sint episcopis, et quieti operam dantes, ieiuniis et orationibus intendant. *add. as rubr.* M

⁶ 3 CPVB; 4 MP², Ex - 4 *after* intendant M, *om.* HL

⁷ eorum CP; *om.* R

⁸ preter CPRH; propter B

⁹ De - susc. CRP²(*in mg.*)VB; *as rubr. to c 2 H*; *om.* PM

¹⁰ per *add.* M, *om.* CPB

¹¹ construere CRLM; constituere PVB

¹² *ss P*

¹³ propria CRPV; proprii BM

2

*Hieronimus in epistola ad Paulinum presbiterum de institutione clericorum. De
monachorum singularitate¹*

Si cupis esse quod diceris, monachus, id est solus, quid facis in urbibus que utique non sunt solorum habitacula, sed multorum? Habet unumquodque propositum principes

¹ *rubr. before insc.* M

suos. Et ut ad vestra² veniamus, episcopi et presbiteri habeant ad exemplum apostolos et apostolicos viros, quorum honorem possidentes habere nitantur et meritum, nos autem habeamus propositi nostri principes Paulos et³ Antonios, Iulianos, Hilarios⁴, Macharios. Habeto simplicitatem columbe, ne⁵ cuiquam machinetis dolos, et serpentis astutiam, ne aliorum supplanteris insidiis. Non multum distat in vitio vel decipere posse, vel decipi Christianum. Quem senseris tibi aut semper aut crebro de nummis loquentem, excepta eleemosina que indifferenter omnibus patet, institorem potius habeto⁶ quam monachum. Preter victum et vestimentum, et manifestas necessitates, nihil cuiquam tribuas, nec⁷ filiorum panem canes comedant.

(lib. II, ep. 14). Ctp 3.11.1; IP 3.175 (16, q. 1, c. Si cupis.).

² [nostra, orig.] add. Fr

³ et CPM; om. BFr

⁴ -arios CPB; -ariones M

⁵ ne CPB; nec M

⁶ corr. fr. -eato P

⁷ nec CPVBM; ne P²; [ne, orig.] add. Fr

3

¹*Idem in epistola ad Riparium et Desiderium presbiteros. Unde supra*²

Monachus non doctoris habet, sed plangentis officium, qui vel se vel mundum lugeat, et Domini pavidus prestoletur adventum. Qui sciens imbecillitatem suam, et vas fragile quod portat, timet offendere ne impingat et corruat atque frangatur. Unde et mulierum maximeque adolescentularum vitat aspectum; et intantum castigator sui est, ut etiam que tuta sunt pertimescat. Cur, inquis, pergis ad eremum? Videlicet ut te non audiam, non videam, ut tuo furore non movear, ut tua bella non patiar, ne me capiat oculus meretricis, ne forma pulcerrima ad illicitos ducat amplexus. Respondebis, Hoc non est pugnare, sed fugere; sta in acie, adversariis armatus obsiste, ut postquam viceris, coroneris. Fateor imbecillitatem meam, nolo spe pugnare victorie, ne perdam aliquando victoriam.

(lib. III, ep. ult., circa finem). Ctp 3.11.2; IP 3.176 (16, q. 1, c. Monachus.).

¹ De eodem. add. as rubr. M

² Unde supra CPBH; om. M

4

¹*Idem in epistola ad Rusticum monachum, de labore monachorum. Unde supra*²

Mihi oppidum carcer, et solitudo paradisi est. Quid desideramus urbium frequentiam, qui de singularitate censemur? Moises ut preesset populo Iudeorum quadraginta annis eruditur in eremo; pastor ovium, hominum factus est pastor. Apostoli de piscatione lacus Genezareth ad piscationem hominum transierunt. Tunc habebant patrem, rete, naviculam; secuti Dominum protinus omnia reliquerunt, portantes quotidie crucem suam, et ne virgam quidem in manu habentes. Hec dico, ut si clericatus te titillat

¹ Item de eodem. add. as rubr. M

² Unde supra CPBH; om. M

desiderium, discas quod possis docere, et rationabilem hostiam offeras Deo, ne miles antequam tiro, ne prius magister sis quam discipulus. Non est humilitatis mee, neque mensura iudicare de ceteris, et de ministris ecclesiarum sinistrum quidpiam dicere. Habeant illi ordinem et gradum suum; quem si tenueris, quomodo tibi in eo vivendum sit, editus ad Nepotianum liber docere te poterit. Nunc monachi incunabula moresque discutimus, et eius monachi³, qui liberalibus studiis eruditus in adolescentia, iugum Christi collo suo imposuit. Primumque tractandum est utrum solus an cum aliis in monasterio vivere debeas. Mihi placet ut habeas sanctorum contubernium, nec ipse te doceas, et absque doctore ingrediaris viam quam nunquam ingressus es.
(*l. II, ep. 13*). *Ctp 3.11.3; IP 3.177 to in manu habentes (16, q. 1, c. Si clericatus.)*

³ incunabula - monachi *in text* CVBM, *in mg.* P

5

¹*Idem in eadem epistola*

Nunquam de manu aut oculis tuis liber psalterii descendat², discatur ad verbum. Oratio sine intermissione; vigilet sensus, nec vagis cogitationibus patens corpus pariter animusque tendatur ad Deum. Iram vince patientia. Ama scientiam scripturarum, et carnis vitia non amabis. Nec vacet mens tua variis perturbationibus, que, si pectori insederint, dominabuntur tui, et te deducunt ad delictum maximum. Facito aliquid operis, ut semper te diabolus inveniatur occupatum. Si apostoli habentes potestatem de Evangelio vivere, laborabant manibus suis, ne quem gravarent, et aliis tribuebant refrigeria, quorum pro spiritualibus debebant metere carnalia, cur tu in usus tuos successura non prepares? Vel fiscellam texe iunco, vel canistrum lentis plecte viminibus, sarriatur humus, arcole equo limite dividantur, in quibus cum olerum iactata fuerint semina, vel plante per ordinem posite, aque ducantur irrigue. Hinc pulcherrimorum versuum spectator assistas,

Ecce supercilio clivosi tramitis undam

Elicit; illa cadens raucum per leviam murmur

Saxa ciet, scatebrisque arentia temperat arva.³

Inserantur fructuose arbores, vel gemmis vel surculis, ut parvo post tempore laboris tui dulcia poma decerpas. Apum fabricare alvearia, ad quas te mittunt Salomonis proverbia. Monasteriorum ordinem ac regiam disciplinam in parvis disce corporibus. Texantur et lina capiendis piscibus. Scribantur et libri, ut et manus operetur cibos, et anima lectione saturetur. In desideriis est omnis otiosus. Egiptiorum monasteria hunc morem tenent, ut nullum absque opere ac labore suscipiant, non tam propter victus necessaria, quam propter anime salutem, ne vagentur perniciosis cogitationibus, et instar fornicantis Hierusalem, omni transeunti divaricent pedes suos.

(*post quedam*). *Ctp 3.11.4; IP 3.178 from Facito aliquid operis - non prepares, then In desideriis est - end (De cons. dist. 5, c. Nunquam de manu.)*

¹ Ut monachus semper laboret. *add. as rubr.* M

² [recedat, orig.] *add. Fr*

³ (Vergilius, I lib. Georgi.) *add. M²; vers. 103 add. Fr*

6

¹*Et in sequentibus*

Quid ergo? Peribunt omnes qui in urbibus habitant? Ecce illi fruuntur suis rebus, ministrant eccles iis, adeunt balnea, unguenta non spernunt, et tamen in omnium ore versantur. Ad quod et ante respondi, et nunc breviter respondeo me in presenti opusculo, non de clericis disputare, sed monachum instituere.

¹ Quod non peribunt omnes habitantes in urbibus *add. as rubr. M*

7

Augustinus in epistola ad Aurelium. De monachis fugitivis ad clerum non promovendis¹

Legi epistolam benignitatis tue de Donato et fratre eius, et quid responderem diu fluctuavi. Sed tamen etiam atque etiam cogitanti quid sit utile saluti eorum, quibus nutriendis in Christo servimus, nihil mihi aliud occurrere potuit, nisi non esse istam viam dandam servis Dei, ut se facilius putent eligi ad aliquid melius, si facti fuerint deteriores. Et ipsis enim facilis lapsus, et ordini clericorum sit indignissima iniuria, si desertores monasteriorum ad militiam clericatus eliguntur, cum ex his qui in monasterio permanent, non tamen nisi probatiores atque meliores in clerum assumere soleamus, nisi forte (sicut vulgares dicunt) malus coraula bonus simphoniacus est, ita idem ipsi vulgares de nobis iocabuntur dicentes, Malus monachus, bonus clericus est. Nimis dolendum, si ad tam ruinosam superbiam monachos subrigimus², et tam gravi contumelia clericos dignos putamus. In quorum numero sumus, cum aliquando etiam bonus monachus vix bonum clericum faciat; si adsit ei sufficiens continentia, et tamen desit instructio necessaria, aut persone regularis integritas. Sed de istis credo quod arbitrata sit beatitudo tua, nostra voluntate, ut suis potius corregionalibus utiles essent de monasterio recessisse; sed falsum est. Sponte abierunt, sponte deseruerunt, nobis quantum potuimus, pro eorum salute renitentibus.

(*epist. 76*). *Ctp 3.11.5; IP 3.180 from ex his qui in monasterio - regularis integritas (16, q. 1, c. Legi epistolam.)*.

¹ De mon. fug. non prom. ad clerum *before insc. M*

² [surrigamus, orig., et Grat.] *add. Fr*

8

Idem in epistola ad Eudoxium. De quiete monachorum¹

Domino dilecto, et exoptatissimo fratri, et compresbitero Eudoxio, et qui tecum sunt fratribus, Augustinus, et qui mecum sunt fratres in Domino, salutem. Quando quietem vestram cogitamus quam habetis in Christo, etiam nos quamvis in laboribus variis asperisque versemur, in vestra caritate requiescimus. Unum enim corpus sub uno capite sumus, ut et vos in nobis negotiosi, et nos in vobis otiosi simus. Quia si patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra, et si glorificatur unum membrum, congaudent omnia membra. Admonemus ergo et petimus et obsecramus per Christi altissimam humilitatem, et misericordissimam celsitudinem, ut nostri memores sitis in

¹ *rubr. before insc. M*

sanctis orationibus vestris, quas vigilantiores et magis sobrias credimus habere. Nostras enim sepe sauciat et debilitat caligo et tumultus secularium actionum; quas etsi sinistras non habemus, eorum tamen qui nos angariant mille passus, et iubemur ire cum eis alia duo, tanta nobis ingeruntur, ut vix respirare possimus, credentes tamen quod ille in cuius conspectu intrat gemitus compeditorum, perseverantes nos in eo ministerio in quo collocare dignatus est, cum promissa mercede adiuvantibus orationibus vestris, ab omni angustia liberabit. Vos autem, fratres, et² hortamur in Domino ut propositum vestrum custodiatis, et usque ad finem perseveretis. Ac si qua opera vestra³ mater ecclesie desideraverit, nec elatione avida suscipiatis, nec blandiente desidia respuatis, sed miti corde obtemperetis Deo, cum mansuetudine portantes eum qui vos regit, qui dirigit mites in iudicio, docebit⁴ mansuetos vias⁵ suas, nec vestrum otium necessitatibus ecclesie preponatis, cui parturienti si nulli boni ministrare vellent, quomodo nasceremini non inveniretis.

(*epist. 81*). Ctp 3.11.6; IP 3.179 from Vos autem fratres (16, q. 1, c. Vos autem.)

² et CPB; *om.* M

³ Ac si qua opera vestra CPB; At si quam operam [qua opera, or. Vict., Pann. *add. Fr*] vestram M

⁴ docebit CPB; qui docet M

⁵ *in mg.* P

9

¹*Augustinus in epistola ad Bonifacium comitem. Unde supra*²

Nos novimus, nos testes sumus quod nobiscum apud Tubanas de animo et voluntate tua fuerimus colloqui. Soli tecum eram ego et frater Alipius. Non enim existimo tantum valuisse terrenas curas quibus impletus es, ut hoc de memoria tua penitus delere potuerint. Nempe omnes actus publicos, quibus occupatus eras, relinquere cupiebas, et te in otium sanctum conferre, atque in ea vita vivere, in qua servi Dei monachi vivunt.³ Cum ergo te esse in hoc proposito gauderemus, navigasti, uxoremque duxisti. Si enim coniugem non haberes, dicerem tibi quod et Tubanis diximus, ut in castitate continentie viveres, adderem quod tunc fieri prohibuimus, ut iam te, quantum rerum humanarum salva pace potuisses, ab istis bellicis rebus abstraheres, et huic vite vacares, et societati sanctorum, cui tunc vacare cupiebas, ubi in silentio pugnant milites Christi, non ut occidant homines, sed ut expugnent principes et potestates et spiritualia nequitie, id est, diabolus et angelos eius.⁴ Sed ut te ad istam vitam non exhorter coniux impedimentum est, sine cuius consensione continenter tibi non licet vivere.

(*epist. 70*). Ctp 3.11.7a (17, q. 2, cap. Nos novimus.)

¹ De voto Bonifacii comitis. *add. as rubr.* M

² Unde supra CPB; *om.* M

³ (Post aliquot versus sub finem.) *add.* M²

⁴ (Post pauca.) *add. Fr*

10

Non solvi coniugium, quia¹ mulier nesciens² de voto³ nupsit⁴

Quia et si tu eam post illa tua verba Tubanensia ducere non debebas, illa tibi tamen, nihil eorum sciens, innocenter et simpliciter nupsit. Atque utinam posses ei persuadere continentiam, ut sine impedimento redderes Deo quod te debere cognoscis. Sed si cum illa agere non potes, saltem serva pudicitiam coniugalem, et roga Deum, qui te de necessitatibus eruit, ut quod non potes modo, possis aliquando. Verumtamen ut Deum diligas, non diligas⁵ mundum, ut in ipsis bellis si adhuc te in eis versari opus est, fidem teneas pacemque queras, ut⁶ ex mundi bonis facias opera bona, et propter mundi bona non facias opera mala, aut non impedit coniux, aut impedire non debet. Hec ad te, fili carissime, ut scriberem caritas iussit, qua te secundum Deum, non secundum hoc seculum diligo, quia et cogitans quod scriptum est, Corripe sapientem et amabit te, corripe stultum et adiiciet odisse te, non te utique stultum, sed sapientem debui cogitare.

Proxime post] Ctp 3.11.7b

¹ quia CP; si M

² nesciens CPV; nescia M

³ viri *add.* M

⁴ ei *add.* M. Non - nupsit *in mg.* CPV, *om.* B, *in text* M; Idem *in eadem epistola add.* M

⁵ *ss* P²

⁶ *corr. fr.* non P

11

Decretum pape¹ Gregorii². De quiete³ monachorum⁴

Quam sit necessarium monasteriorum quieti prospicere, et de eorum perpetua securitate tractare, antea nos⁵ officium quod in regimine cenobii exhibuimus⁶ informat. Et quia in plurimis monasteriis multa a presulibus preiudicia atque gravamina monachos pertulisse cognoscimus, oportet ut nostre fraternitatis provisio de futura quiete eorum, salubri disponat ordinatione, quatenus conversantes in illis in Dei servitio, gratia ipsius suffragante, mente libera perseverent. Sed ne ex ea que magis emendanda est consuetudine, quisque⁷ monachis quicquam molestie presumat inferre, necesse est ut hec que⁸ inferius enumeranda curavimus, ita studio fraternitatis episcoporum debeant custodiri, ut ex eis non possit ulterius inferende inquietudinis occasio reperiri. Interdicimus igitur in nomine Domini nostri Iesu Christi, et ex auctoritate beati Petri apostolorum principis prohibemus, cuius vice huic ecclesie Romane⁹ presidemus¹⁰, ut nullus episcoporum aut secularium ultra presumat de redditibus, vel rebus, vel cartis

¹ papae CRPV; sancti M

² papae *add.* M

³ *corr. fr.* quite C

⁴ *rubr. before insc.* M

⁵ (vos, [or. *add. Fr*]) *add.* M²

⁶ (exhibuistis, [orig. *add. Fr*]) *add.* M². Co^r *begins*

⁷ -que CRPVCo; -quam M

⁸ *om. Migne*

⁹ eccl. Rom. CRPVCo; Rom. eccl. M

¹⁰ pres- CRCoM; poss- PV

monasteriorum, vel de cellis, vel¹¹ villis, que ad ea pertinent, quocumque modo vel qualibet occasione minuere, vel dolos vel immissiones aliquas facere. Sed si qua causa forte¹² inter¹³ terram venientem ad partem suarum ecclesiarum et monasteriorum evenerit, et pacifice non potuerit ordinari, apud electos abbates et alios patres timentes Deum sine voluntaria dilatione, mediis sacrosanctis Evangeliiis finiatur. Defuncto vero abbate cuiusque congregationis, non extraneus, nisi de eadem congregatione, quem sibi propria voluntate concors fratrum societas elegerit, et qui electus fuerit, sine dolo vel venalitate aliqua ordinetur. Quod si aptam inter se personam invenire nequeunt, solerter sibi de aliis monasteriis similiter eligant ordinandum. Neque constituto abbate, quecumque persona qualibet occasione preponatur, nisi forte extantibus, quod absit, criminibus que sacri canones punire monstrantur. Pariter autem custodiendum est, ut invito abbate ad ordinanda¹⁴ alia monasteria, aut ad ordines sacros vel clericatus officium¹⁵, tolli exinde monachi non debeant.

(Reg. li. 7, ep. 18, Mariniano episcopo). Ctp 1.55.18] IP 3.181 from Defuncto vero abbate (18, q. 2, c. Quam sit necessarium.)

¹¹ qua add.and canc. P

¹² causa forte CRPVCo; forte causa M

¹³ inter CRPCoM; intra V

¹⁴ -anda CPVBCo; -andum M

¹⁵ officii Co

12

¹Greg. in epistola 87² Castorio episcopo Arimino³. De providenda quiete monachorum⁴

Luminoso abbate referente, plurimis in monasteriis multa a presulibus preiudicia atque gravamina monachos pertulisse comperimus. Oportet ergo ut tue fraternitatis provisio de futura quiete eorum salubri disponat ordinatione, quatenus conversantes in illis in Dei servitio gratia illius suffragante, mente libera perseverent.

(l. IV, ep. 43). Ctp 1.55.37a] (18, q. 2, cap. Luminoso.)

¹ De eodem. add. M

² in ep. 87 CRPVBCo; cap. 87 M

³ Arimino CRPVBCo; Ariminensi M. Co^r ends.

⁴ De providenda quiete monachorum CRV; om. PM

13

Ne publice misse fiant in cenobiis¹

Missas quoque publicas in cenobio fieri omnimodo prohibemus, ne in Dei servorum recessibus et eorum receptaculis ulla populis prebeat occasio conventus, quia non expedit animabus eorum. Nec audeat ibi² episcopus cathedram collocare, vel quamlibet potestatem exercere imperandi, nec aliquam ordinationem quamvis levissimam faciendi, nisi ab abbate fuerit rogatus; quatenus monachi semper maneant in abbatum

¹ Ne - cen. in text CRHM, in mg. PV. Gregorius add. M, om. CPBH

² ibi CRPV; illic M

suorum potestate, ut remotis vexationibus ac cunctis gravaminibus divinum opus cum summa devotione animi perficiant in perpetuum. Vale, optime Pater, memor nostri.
Ctp 1.55.37b]

14

Ne monasterium gravet episcopus. Idem Gregorius¹

Visitandi exhortandique gratia ad monasterium quotiens placuerit, ab antistite civitatis accedatur. Sed sic caritatis officium illic impleat episcopus, ut gravamen aliquod monasterium non incurrat.

(ind. 1, lib. VII, epist. 18, ad Marinianum in fine). Ctp 1.55.38] (18, q. 2, c. Visitandi.)

¹ Red Nota in mg. R

15

Epist. Greg.¹. Cuius supra² ad³ Augustinum Anglorum⁴. De oblatis a parentibus⁵

Addidisti adhuc quod si pater vel mater filium filiamque intra septa monasterii in⁶ infantie annis sub regulari tradiderunt disciplina, utrum liceat eis postquam pubertatis inoleverint annos, egredi, et matrimonio copulari. Hoc omnino devitamus; quia nefas est ut oblati a parentibus Deo filiis voluptatis frena laxentur.

(Gregorius tertius epist. 4, vol. 13, cap. 7 ad Bonifac.). Ctp 1.55.9] (20, q. 1, c. Addidisti.)

¹ Ep. Greg CRPVHM; om. B

² Cuius sup. CRPVH; III M.

³ Co^v begins

⁴ archiepiscopum add. H, pontificem add. M

⁵ rubr. before insc. M

⁶ in CRPVCo; om. M

16

De monachis et virginibus propositum non servantibus.¹ Siricii pape cap. 6

Preterea monachorum quosdam atque monacharum abiecto² proposito sanctitatis in tantam protestaris dimersos esse lasciviam, ut prius clanculo velut sub monasteriorum pretextu illicita ac sacrilega se contagione miscuerint. Postea vero in abruptum conscientie desperatione perducti de illicitis complexibus libere filios procrearint, quod et publice leges et ecclesiastica iura condemnant. Has igitur³ impudicas detestabilesque personas, a monasteriorum cetu ecclesiarumque conventibus eliminandas esse mandamus, quatenus retruse in suis ergastulis, tantum facinus continua lamentatione deflentes, purificatorio possint penitudinis igne decoqui⁴, ut eis vel ad mortem saltem solius misericordie intuitu, per communionis gratiam possit indulgentia subvenire.

(epist. 1). Ctp 1.36.3]

¹ epistola add. M, om. CRPVBH

² corr. fr. -cta P

³ igitur CRPVCo; ergo M

⁴ decoqui CRP²V²MCo; de quo qui P; de qua qui V

17

De virginibus sacratis, si lapse fuerint. Cap. 12¹ ex decretis Innocentii pape

Item que Christo spiritualiter nubunt, et a sacerdote velantur, si postea vel publice nupserint vel occulte corrupte fuerint, non eas admittendas esse ad agendam penitentiam, nisi is cui se iunxerant de hac vita discesserit. Si enim de hominibus hec ratio custoditur, ut quecumque vivente viro alteri nupserit, habeatur adultera, nec ei agende penitentiae licentia concedatur, nisi unus ex eis fuerit defunctus, quanto magis de illa tenenda est, que antea immortalis se sponso coniunxerat, at² postea ad humanas nuptias transire elegit? (*Innocentius I epist. 2 ad Victricium episc.*). Ctp 1.38.8] IP 3.215A (27, q. 1, c. *Que Christo.*)

¹ c. 12 *after* papae M

² et CRPVC; at M

18

De virginibus¹ non velatis si deviaverint. ²Cap. 13 cuius supra³

He vero que necdum sacro velamine tecte, tamen in proposito virginali semper se simulaverunt permanere, licet velate non fuerint, si forte nupserint, his agenda aliquanto tempore penitentia est; quia sponso earum a Domino tenebatur. Si enim inter homines solet bone fidei contractus nulla ratione dissolvi, quanto magis ista pollicitatio, quam cum Deo pepigerunt, solvi sine vindicta non poterit?

(Ctp 1.38.9] (27. q. 1, c. *He vero que.*)

¹ Co^v ends

² Ibidem *add.* M

³ cuius supra CP; *om.* M

19

Quod si quis propositum monachi deseruerit publica sit penitentia et satisfactione purgandus¹. Leo Rustico Narbonensi episcopo cap. 12²

Propositum monachi proprio arbitrio aut voluntate susceptum deseri non potest absque peccato. Quod enim quis vovit Deo, debet et reddere. Unde qui, relicta singularitatis professione, ad militiam vel ad nuptias devolutus est, publice penitentiae satisfactione purgandus est; quia et si innocens militia et honestum potest esse coniugium, electionem tamen meliorum deseruisse transgressio est.

(*epist. 92, c. 12, vel inquis. 14*). Ctp 1.43.17] IP 3.182 (20, q. 3, c. *Propositum.*)

¹ Quod - purg. CPBH; Qua poenitentia purgandus sit qui propositum monachi deseruerit M

² cap. 12 *here* CRH, *before* Leo PVB; *om.* M

20

Cap. 13. Cuius supra¹. Quod puellae delinquant quae voluntarium virginitatis propositum deserunt²

Puelle quae non parentum coacte imperio, sed spontaneo iudicio virginitatis propositum atque habitum susceperint, si postea nuptias eligunt, prevaricantur, etiamsi nondum eis gratia consecrationis accessit³. Cuius utique non fraudarentur munere, si in proposito permanerent.

cf BD 8.2; Ctp 1.43.18] (20, q. 1, c. Puellae.)

¹ Cuius - supra CPBH; *om.* M.

² delinquant - deserunt CPB; spontaneum virginitatis propositum deserentes delinquant. Ibidem, cap. 13 M

³ [etiamsi consecratio non accessit, or. et Grat.] *add. Fr*

21

Cap. 14. De his qui iam consecrate sunt si postea nupserint. Cuius supra¹

Ambigi non potest magnum crimen admitti, ubi et propositum deseritur, et consecratio violatur. Nam si humana pacta non possunt impune calcari, quid² de his manebit, qui corruerint divini federa sacramenti.

Ctp 1.43.19]

¹ Cap. - supra CPBH; De consecratis si nupserint. Ibidem, cap. 14 M

² [eos] *add. M*

22

Ex concilio Bonifacii pape, qui quartus a beato Gregorio fuit. Quod liceat monachis cum sacerdotali officio ubique ministrare¹

Non nullo² fulti³ dogmate, audacissime quidam magis zelo amaritudinis quam dilectionis inflammati, asserunt monachos, quia mundo mortui sunt et Deo vivunt, sacerdotali officio indignos, neque penitentiam, neque Christianitatem largiri, neque absolvere posse per sacerdotalis officii⁴ iniunctam gratiam, sed omnino labuntur. Nam si ex hac causa veteres emuli vera predicarent apostolice sedis compar beatus Gregorius monachico cultu pollens, ad summum nullatenus apicem conscenderet, cui quidem ostiatim fungendi, ligandi, solvendique officio potestas summa conceditur. Augustinus quoque eiusdem sanctissimi Gregorii discipulus, Anglorum predicator egregius, ac Pannoniensis beatus Martinus, alique quamplurimi viri sanctissimi pretiosorum monachorum habitu fulgentes, nequaquam annulo pontificali subarrharentur. Sed quia monachi fuerunt, predictis uti perhibentur. Neque enim Benedictus monachorum preceptor huiusmodi rei aliquomodo fuit interdictor, sed eos secularium negotiorum edixit expertes fore solummodo, quod quidem apostolicis documentis, et omnium sanctorum patrum institutis, non solum monachis, verum etiam canonicis maximopere imperatur. Utrisque enim prefatorum patrum exemplis perspicacibus circumquaque ut

¹ *rubr. before insc. M. Red Nota in mg. R*

² Non nullo RPBH; Non nulli C (*after corr.*); Non ullo M

³ fulti CPBM; functi RH

⁴ indignos neque penitentiam – sacerdotal' officii *in mg. P*

mundo mortui sint, evidentissima ratione precipitur. Tantorum ergo patrum institutis et exemplis periculosum est refragari. Credimus ergo a sacerdotibus monachis ligandi solvendique potestatem atque officium, Deo operante, haud indigne administrari, si eos digne contigerit ad hoc ministerium sublimari. Quod incunctanter et evidenter affirmat quisquis statum monachorum et habitum potentatumque evidenter considerat, verbi gratia, Angelus Grece, Latine nuntius dicitur. Sacerdotes igitur monachi atque canonici, qui quotidie sancta Dei precepta annuntiant, angeli vocantur, ratione non incongrua. Sed unusquisque angelicus ordo quanto claritatem Dei vicinius contemplatur, tanto dignitate sublimior affirmatur. Nam, uti cherubim, monachi sex alis velantur. Due quidem in capitis quo caput tegitur verisimilibus demonstrantur assertionibus. Illud vero tunice quod brachiis intenditur, alas duas esse dicimus; et illud tandem quo conditur corpus, sex alarum numerum certissime implere asseritur. Decertantes igitur monachice professionis presbiteros sacerdotalis potentie arcere officio omnimodo precipimus, ut ab huiusmodi nefandis ausibus reprimantur in posterum, quia quanto quisque excelsior, tanto plus⁵ potentior.

Ctp 3.11.8 (16, q. 1, c. Sunt nonnulli.)

⁵ exc. - plus CRPB; exc. tanto H; celsior tanto M

23

Pelagius Antonine, Patricie et Decie. Ne monachus defensor fiat¹

De presentium portitore quod defensor factus non est, nulla animi molestia sit; quia vere satis amarissimum habeo de isto proposito ad illud officium homines deduci, in quo nullo modo que a monachis Deo promissa sunt valeant adimpleri. Omnimoda enim et illius habitus, et istius officii diversitas est. Illic enim quies, oratio, labor manuum; at hic causarum conditio, conventiones, actus, publica litigia, et quecumque vel ecclesiastica instituta vel supplicantium necessitas poscit. Faciat autem Deus, ut tales sint qui vel a vobis in isto habitu nutriuntur, vel in monasteriis crescunt, ut provecta etate et probata vita, non ad litigiorum officia, sed ad sacerdotium valeant promoveri.

(in fragm. Pelagii II). CB Pel. 14; Ctp 1.54.6] (16, q. 1, c. De presentium.)

¹ rubr. before insc. M

24

Pelagius Melleo¹ subdiacono. Qualis et a quibus debeat abbas eligi²

Abbatem autem³ in eodem loco⁴ illum volumus ordinari, quem sibi de sua congregatione et monachorum electio, et possessionis Dominus, et (quod magis observandum est) ordo vite ac meritum poposcerit ordinari.

CB Pel. 15; Ctp 1.54.7] (18, q. 2, c. Abbatem.)

¹ [Mellito] add. M

² rubr. before insc. M

³ autem CPH; om. M

⁴ loco CPBH; monasterio [loco] M

25

De¹ septima synodo, cap. 19². Ne duplex fiat monasterium³

Et⁴ hoc diffinimus, minime duplex fieri monasterium, quia scandalum id est offendiculum, multis efficitur. Si vero aliqui cum cognatis abrenuntiare et monasticam vitam sectari voluerint, debent viri quidem virorum adire, cenobium, femine vero mulierum ingredi monasterium, in hoc enim placatur Deus. Que autem hactenus sunt dupla secundum regulam sancti patris Basilii, et secundum preceptionem eius ita formentur. Non habitent in uno monasterio monachi et monache. Adulterium enim intercipit cohabitatio, si habeat aditum monachus ad monacham, vel monacha ad monachum secreto ad collocutionem. Non cubat monachus in muliebri monasterio neque cum monacha singulariter convivetur, et quando necessaria vite a virorum parte ad regulares deferuntur monachas, extra portam hec suscipiat abbatissa monasterii feminarum, cum quadam vetula monacha. Porro, si contigerit ut aliquam propinquam suam videre voluerit monachus, in presentia abbatisse huic confabuletur, per modica et compendiosa verba, et in brevi ab ea discedat.

(synod. 7 cetu, c. 20). Ctp 2.12.14] (18, q. 2, c. Diffinimus.)

¹ De CPB; Ex M

² 19 CPB; 11 M

³ rubr. before insc. M

⁴ Et CPM; Ex Fr

26

De illis¹ qui se ante legitimos annos totonderunt et velaverunt². Ex concilio Magontiensis³, cui interfuerunt⁴ Carolus imperator et Richolfus archiepiscopus in claustro Sancti Albani, cap. 20

Si quis ante annos legitimos tonsuratus est sine consensu parentum suorum, et si ipsi parentes infra annum non se reclamaverint ad principem, aut ad proprium episcopum, aut ad missum dominicum, in ipso clericatu permaneat⁵. Si vero post legitimos annos per vim clericus factus est, et infra annum ad supra memoratas personas minime se reclamavit⁶, in clericatu permaneat, sicut is de quo superius dictum est. Si vero prefate persone infra annum reclamationem fecerunt⁷, hi qui eos clericos fecerunt ipsis sive⁸ parentibus eorum hoc per legem exsolvant⁹, quod contra eos contraxerunt. Ille vero qui ante legitimos annos tonsuratus est, utrum in eadem tonsura permanere debeat necne, in potestate sit parentum. Si vero is¹⁰ qui tonsuratus est, alicuius servus fuit¹¹, Domino per

¹ illis CPB; his M

² -erunt et -erunt CPB; -erint et -erint M

³ Magont. PV; Magot. C; Magontino M

⁴ -uerunt CPB; -uit M

⁵ -eat CPBM; -et Fr

⁶ -avit CPB; -averit M

⁷ -unt CPB; -int M

⁸ ipsis sive CB; ipsi (after corr.P) sive PV; ipsis sine M

⁹ -ant CBM; -ent PV

¹⁰ is CPM; om. B

legem emendetur, quicquid de eius servo contra eum contractum est. Ille vero qui tonsuratus est, utrum in eadem tonsura permaneat, in potestate sit domini sui. Si vero hi qui liberi sunt, ante legitimos aut post legitimos annos hoc modo, sicut superius taxatum¹² est, tonsurati sunt, et ad gradus ecclesiasticos pervenerint, in eisdem gradibus perseverare cogantur. Si vero servus qui¹³ superius taxato modo tonsuratus est, et ad gradus ecclesiasticos pervenerit, domino suo per legem emendetur, et ei redditus in suo gradu permaneat. Hoc et de velandis puellis observandum est.

BD 8.3] IP 3.185 (De regular. tit. 31, c. Si quis.)

¹¹ serv. fuit CPB; fuit serv. M

¹² tax- CVBM; tex- P

¹³ qui CVBM; quis P

27 (M)

De illis quos unus aut ambo parentes sancte religioni tradiderunt. Ex concilio Toletano. cap. 6

Quoniam huc usque dissolute operationis effectus interdum fecit nutare honestum, constitutionis edictum proponimus, ne resolvi putetur quod indissolubili sanctionis auctoritate tenetur, ideo quicquid obvium ex incerto occurrerit, evidenter abiici debet, ut de cetero nihil supersit, quod in dubium nutet. Ideoque si in qualibet iuniori etate vel religione tonsuram, vel religioni debitam vestem in utroque sexu, filiis aut unus aut ambo parentes dederint, certe vel nolentibus aut nescientibus se susceptam, et non mox visam in filiis abdicaverint; sed vel coram se, vel coram ecclesia palamque in conventu eosdem filios talia habere permiserint, ad secularem reverti habitum ipsis filiis quandoque penitus non licebit, sed convicti quod tonsuram aut religiosam vestem aliquando habuerint, mox ad religionis cultum habitumque revocentur, et sub strenua districtione huiusce observantie inservire cogantur. Parentibus sane filios suos religioni contradere non amplius, quam usque ad duodecimum etatis eorum annum licentia poterit esse. Postea vero an voluntate parentum, an sue devotionis solitarium sit votum, erit filiis licitum religionis assumere cultum. Quisquis autem vel abolitione tonsure, vel secularis vestis assumptione detectus fuerit attigisse transgressionem, excommunicationis censuram accipiat, et religioni semper inhereat.

(Tolet. X). BD 8.1] IP 3.186 (20, q. 2, Si in qualibet.)

28

De illis qui semel in clero deputati sunt, aut monachorum vitam expetiverunt. Ex concilio Calcedonensi, cap. 7

Qui semel in clero deputati sunt, aut monachorum vitam expetiverunt, statuimus neque ad militiam, neque ad dignitatem aliquam venire mundanam; et hoc tentantes et non agentes penitentiam, quo minus redeant, ad hoc quod propter Deum primitus elegerunt, anathematizari.

(actione 15). BD 8.4] (20, q. 3, c. Eos qui semel.)

29

Ut canonici qui in monasterio monachorum conversantur aut monachice vivant aut sub canonica regula constringantur¹. Ex concilio Maguntiensi, cap. 17²

Precipimus ut unusquisque episcopus sciat per singula monasteria, quantos quisque abbas canonicos in monasterio suo habeat; et hoc omnino ambo pariter provideant, ut si monachi fieri voluerint, regulariter vivant; sin autem, canonice vivant omnino.

(*conn. Mago. I sub Leone III, cap. 21*). BD 8.5]

¹ Ut can. - const. CP; Ut can. inter monachos conversantes, aut monachi fiant, aut canonice vivere cogantur M

² 17 CMP²VB; ? P

30

Quod monachum paterna devotio, vel propria professio faciat. Ex concilio Toletano V¹ cap. 49²

Monachum aut paterna devotio, aut propria professio facit. Quidquid horum fuerit alligatum³, tenebit. Proinde his ad mundum revertendi intercludimus aditum, et omnes ad seculum interdicimus regressus.

BD 8.6] (20, q. 1, c. Monachum.)

¹ V CPBH; IV M

² 49 CPBH; 48 M

³ [al. allegatum] *add. Fr*

31

De clericis qui se fingunt monachos esse. Ex eodem concilio

Ut¹ clerici qui se fingunt habitu et nomine monachos esse, et non sunt, omnimodis corrigantur atque emendentur, ut vel veri monachi sint, vel veri canonici.

(*capitul. lib. I, c. 77*). BD 8.7] (*De regular. tit. 31, c. Ut clerici.*)

¹ Ut CRPBFr; Et HM

32

Ut monacho sine conscientia¹ sui abbatis votum vovere non liceat. Ex dictis Basilii

Monacho non licet votum vovere sine consensu abbatis sui. Si autem voverit, frangendum erit.

BD 8.9] Ctp 3.11.9 (20, q. 4, c. Monacho.)

¹ consc. CPH; consensu M

33

De virginibus que ante 12 annos¹ insciis mundiburdīs² suis velamen sibi imposuerint. Ex concilio Triburiensi, cap. 10³

Virgines que ante 12 annos insciis mundiburdīs⁴ suis sacrum velamen capiti suo imposuerint, et illi mundiburdīs⁵ annum et diem hoc tacendo consenserint, in⁶ sancto proposito permaneant. Et si in predicto anno et die pro illis se proclamaverint, petitioni eorum assensus⁷ prebeatur, nisi forte Dei timore tacti⁸, cum eorum licentia in religionis habitu perseverent.

BD 8.10] Ctp 3.12.1; IP 3.187

¹ 12 ann. CPB; ann. 12 M

² mundiburdīs CPB; mundiburnis M, [mundiburdīs] *add. Fr*

³ 10 CPBH; 24 M

⁴ -burdīs CPB; -urnis [patronis, orig.] M

⁵ -urdi CPB; -urni M

⁶ suo *add. M, om. CPB*

⁷ *after corr. P*

⁸ tacti CPB; tactae [tacti] M

34 (PVM)

Ut clerici in qua ecclesia semel legerint ab alia non recipiantur¹. Ex concilio Africano, cap. 57

Item placuit ut quicumque in ecclesia vel semel legerit, ab alia ecclesia ad clericatum non teneatur.

BD 8.11]

¹ Ut - recip. PV; Ut clericus in qua eccl. semel legerit, deinceps maneat M

35

Ex concilio Toletano¹

De viris ac feminis sacris² propositum transgredientibus sacrum³. Proclivis cursus est a voluntate⁴, et imitatrix natura vitiorum. Quamobrem quisquis virorum vel mulierum habitum semel induerint spontanee religiosum, aut si vir deditus ecclesie choro, vel femina fuerit aut fuit delegata puellarum monasterio, in utroque sexu prevaricator ad propositum invitatus reverti cogatur, ut vir detondeatur, et puella monasterium ingrediatur⁵. Si autem quolibet patrocinio desertores permanere voluerint, sacerdotali sententia ita a Christianorum cetu habeantur extorres, ut nec locus eis ullus sit communis⁶, viduas quoque universalis iamdudum statuit sinodus professionis vel habitus sui desertrices, ut superiori sententia condempnentur.

BD 8.14] (20, q. 3, c. Proclivis.)

¹ VI, cap. 6 *add. M*

² sacris CPH; sacrum M

³ sacrum CP; *om. M (in rubr.). De - sacrum as first line of text CP; also as rubr. before insc. M*

⁴ a voluntate CP; ad voluptatem M

⁵ [ad mon. regrediatur, orig.] *add. Fr*

⁶ [communio, orig.] *add. Fr*

36

Quo tempore sacrum¹ velamen sacris virginibus imponi debeat. Ex decreto Gelasii pape, cap. 12

Devotis quoque² virginibus nisi aut in Epiphania, aut in Albis paschalibus, aut in apostolorum natalitiis sacrum minime velamen imponatur (et non ante 25 annos, nisi forte sicut de baptismo dictum est) gravi langore correptis, ne sine hoc munere de seculo exeant, implorantibus non negetur³.

(*cap. 14 ep. 9 ad episc. per Lucan.*). BD 8.15] IP 3.189 (20, q. 1, c. Devotis Deo virginib.)

¹ sacrum CPH; om. M

² Deo add. Fr, om. CPBM

³ -etur CP(impl. non neg. ss P²); -entur M

37

De eadem re¹. Ex concilio Milevitano², cap. 26

Item placuit ut quicumque episcoporum necessitate periclitantis pudicitie virginalis, cum vel petitor potens, vel raptor aliquis formidatur, vel si etiam aliquando mortis periculoso³ scrupulo compuncta fuerit, ne non velata moriatur, aut exigentibus parentibus, aut his ad quorum curam pertinet, velaverit virginem, seu velavit intra 25 annos etatis, non ei obsit concilium, quod de isto numero annorum constitutum⁴ est.

(*Carth. III, c. 4, Africanum, c. 93*). BD 8.16] IP 3.191

¹ De ead. re CP; Quod non obsit episcopo si pro necessitate ante xxv aetatis annum virginem velaverit M

² corr. fr. Lev- P²

³ -so ss C²

⁴ corr. fr. constitutum P

38

De sanctimonialibus¹ que alias velare presumunt. Ex decretis Eutichiani pape, cap. 13

Nihilominus etiam in quibusdam locis inolitum invenimus usum stultitiae plenum, et ecclesiasticae auctoritati contrarium, eo quod videlicet nonnullae abbatissae, et aliquae ex sanctimonialibus viduis, et puellis virginibus contra fas velum imponere presumant, et ideo nonnullae² iniuste velate putant se liberius suis carnalibus desideriis posse inservire et suas voluntates explere. Quapropter statuimus ut, si abbatissa aut quolibet sanctimonialis post hanc diffinitionem in tantam audaciam proruperit, ut aut viduam aut puellam virginem velare presumpserit, iudicio canonico usque ad satisfactionem subdatur.

(*in fragm., cap. 2*). BD 8.17] IP 3.194 (20, q. 2, c. Statuimus.)

¹ sanctimon. CPBH; mon. M

² abbatissae et aliq. - nonnullae in mg. P

39

De virginibus, qua etate velari debeant. Ex decretis Pii pape

Ut virgines non velentur ante 25 annos etatis, nisi forte necessitate¹ periclitantis virginalis pudicitie. Et non sunt consecrande alio tempore², nisi in Epiphania et Albis paschalibus, et in apostolorum natalitiis³, nisi causa mortis urgente.

BD 8.18] IP 3.190 (20, q. 1, c. Virgines.)

¹ -ate R²PVBM; -atem CR

² pudicitiae - alio tempore *in mg.* P

³ *corr. fr.* nati- P

40

Quod desponsatam puellam alii viro non sit licitum¹ dare; monasterium autem licet eligere si vult². Ex decretis Eusebii pape

Desponsatam puellam non licet parentibus dare alii viro³, tamen monasterium licet eligere, si voluerit.

(in fragm., c. 1). BD 18.19] Ctp 3.12.2 (27, q. 2, c. Desponsatam.)

¹ alii viro - lic. CP; non liceat alio viro M

² mon. - vult CP; licere autem, si voluerit, monasterium ingredi M

³ non *add. and canc.* P

41

Ut aliquis incognitus non¹ cito in monasterium monachorum recipiatur. Ex concilio Toletano, cap. 5

Si aliquis² incognitus monasterium ingredi voluerit, ante triennium monachi habitus ei non prestetur. Et si intra tres annos aut servus, aut libertus, vel colonus queratur a domino suo, reddatur ei cum omnibus que attulit, fide tamen accepta de impunitate. Si autem intra triennium non fuerit requisitus, postea queri non potest nisi sit tam longe quod inveniri non possit; sed tantum ea que in monasterium³ adduxit dominus servi recipiat.

(Capitular., lib. V, c. 227). BD 8.20] IP 3.184 (17, q. 2, c. Si quis incognitus.)

¹ aliquis incog. non CPBH; nullus incog. M

² aliquis CPB; quis M

³ -ium CPB; -io M

42

De virginibus sacris que propter districtiorem¹ vitam ad aliud monasterium ire² disposuerunt. Ex concilio Triburiensi, cap. 11³

Virgines sacre, si pro lucro anime sue propter districtiorem vitam ad aliud monasterium ire disposuerint ibique manere decreverint, sinodus concedit; si vero fuga discipline alium locum quesierint, redire cogantur.

BD 8.22] Ctp 3.12.3 (12, q. 4, c. Virgines.)

¹ distr. CPB; str. M

² ire CPB; transire M

³ 11 CPB; 26 M

43

Quo vestitu virgines ad consecrationem venire debeant. Ex concilio Carthaginensi¹ cap. 11

Sanctimonialis virgo cum ad consecrationem suo episcopo² offertur, in talibus vestibus applicetur, qualibus semper usura est professioni et sanctimonie aptis.

BD 8.23] Ctp 3.12.4; IP 3.188 (Dist. 23, c. Sanctimonialis.)

¹ IV add. M

² suo ep. CPB; ep. suo M

44

Ut preter scientiam domini sui servus non efficiatur monachus. Ex concilio Arelatensi, cap. 3¹

Placuit in monasteriis² non esse suscipiendum servum ad monachum faciendum, preter domini proprii voluntatem. Qui vero hoc constitutum nostrum excesserit, eum a communione suspendi decrevimus, ne nomen Domini blasphemetur.

BD 8.24]

¹ corr. fr. 47 P

² -eriis CPB; -erio M

45

De illo qui servum alienum causa religionis docet contempnere dominum suum¹. Ex concilio Bracarensi² cap. 47

Si quis servum alienum causa religionis docet contempnere dominum suum, et recedere ab eius servitio, durissime in omnibus arguatur, et ad penitentiam compellatur.

(Martinus Bracarens. c. 47). BD 8.25] (17, q. 4, c. Si quis ser.)

¹ De illo - dom. suum CPB; Ne quis causa religionis servum doceat contempnere dominum suum M

² II add. M

46

De fugitivis clericis¹. Ex decretis Leonis pape²

Fugitivum vero clericum, aut monachum deserentem disciplinam, velut contemptorem placuit revocare.

BD 8.26]

¹ seu monachis *add.* M

² Ex - pape *om.* B

47

De secularibus si semel per religionem totonderint et post laici efficiuntur¹. Ex concilio Tolet. V, cap. 45²

Quicumque ex secularibus accipientes penitentiam se totonderunt, et rursus prevaricantes laici effecti sunt³, comprehensi ab episcopo suo ad penitentiam, ex qua recesserunt, revocentur. Quod si aliqui per penitentiam irrevocabiles sunt, nec admoniti revertuntur, vere ut apostate coram ecclesia anathematis sententia condempnentur; non aliter et hi qui tonsi collaudantibus parentibus fuerunt, aut sponte sua amissis parentibus seipsos religioni devoverunt, et postea habitum secularem sumpserunt, ut iidem a sacerdote comprehensi, ad cultum religionis, acta prius penitentia, revocentur. Quod si reverti nolunt, vere ut apostate anathematis sententie subiiciantur. Que forma servabitur etiam in viduis, virginibusque sacris, ac penitentibus feminis, que sanctimoniam habitum induerunt, et postea aut vestem mutaverunt, aut ad nuptias transierunt.

(Tol. IV, c. 54). BD 8.27]

¹ De sec. - effic. CPB; De his qui cum semel tonsi fuerint, laici efficiuntur M

² Ex - 45 *om.* B

³ laici - sunt *in mg.* P

48

Ut servus in monasterium non recipiatur nesciente domino suo¹. Ex concilio Calcedonensi, cap. 4

Nullum vero recipere servum in monasteriis² obtentu monachi, preter domini sui conscientiam, licet.

(actione 15). BD 8.28] (16, q. 1, c. Qui vere.)

¹ Ut - suo CPB(*after insc.*); Ne servus nesciente domino suo in monasterio recipiatur M

² serv. in mon.] in mon. serv. H

49

¹Non liceat Deo sacratis nuptialia iura contrahere. Ex concilio Calcedonensi, cap. 16

Virginem que se Deo consecravat, similiter et monachum, non licere nuptialia iura contrahere. Quod si hoc inventi fuerint perpetrantes, excommunicentur. Confitentibus

¹ Quod *add.* M

autem decrevimus, ut habeat auctoritatem eiusdem loci episcopus, misericordiam humanitatemque largiri.

BD 8.30] (27, q. 1, c. Si qua virgo.)

50

*De his qui sanctimoniales in matrimonium acceperint ut separati sine spe coniugii maneat*¹. *Ex epistola Paschalis pape, cap. 11*

Hi igitur² qui scientes sanctimonialibus feminis in matrimonio sunt ad iniuriam Christi copulati, iuxta censuram Christiani zeli separentur, et nunquam eis concedatur iugali vinculo religari, sed in penitentie se lamentis vehementer, dum vivunt, afficiant.

BD 8.31] (27, q. 1, c. Hi ergo.)

¹ De - man. CPB; Ut sine spe coniugii maneat, qui sanctimoniales in matrimonium duxerint M

² Hi igitur CB BD; Hi PFr; Si ergo RH; Si VM

51

*De virginibus*¹ *que prevaricate sunt. Ex decreto Gelasii pape, cap. 20*

Virginibus sacris temere se quosdam sociare cognovimus, et post dicatum Deo propositum incesta federa sacrilegaque miscere. Quos protinus equum est a sacra communione detrudi; et nisi per publicam probatamque penitentiam omnino non recipi, sed tamen his viaticum de seculo transeuntibus, si digne² penituerint, non negetur.

(epist. 9, ad episc. Lucanie, c. 22). BD 8.32] (27, q. 1, c. Virginibus.)

¹ sacris *add.* M

² [tamen, orig.] *add.* Fr

52

*Ut vidue velum sibi imponere non debeant*¹ *inconsulto episcopo suo, et ne presbiteri eis imponere presumant, quod et episcopis non licet. Ex concilio Rothomagensi, cap. 9*

Statutum est viduas non debere velare². Simul et hoc statutum est ut si quispiam³ presbiterorum deinceps huius constitutionis norme contumaciter transgressor exstiterit, scilicet ut aliquas viduas velare presumat, quia hoc et episcopis non licet, gradus sui periculum incurrat. Similiter et de puellis virginibus a presbiteris non velandis statutum est ut si quis hoc facere tentaverit, tanquam transgressor canonum dampnetur.

BD 8.33] IP 3.196

¹ imp. non deb. CP; non imponant M

² -are CRPV; -ari R²BM

³ quispiam CRPV; quisquam BM

53

Quod vidue sub nulla benedictione sint¹ velande. Ex decretis Gelasii pape, cap. 21

Nam de viduis sub nulla benedictione velandis superius latius duximus disserendum. Que si propria voluntate professam pristini coniugii castitatem mutabili mente calcaverint, periculi earum intererit, quali Deum debeant satisfactione placare, quia, iuxta apostolum, primam fidem irritam fecerunt. Sicut enim si se forsitan continere non poterant, secundum apostolum, nullatenus nubere vetabantur, sic habita secum deliberatione, promissam Deo padicitie fidem debuerunt custodire.² Nos autem nullum talibus laqueum debemus iniicere, sed solas adhortationes premii sempiterni penasque proponere divini iudicii, ut nostra sit absoluta conscientia, et illarum pro se rationem Deo reddat intentio. Cavendum est quippe quod de earum moribus actibusque beatus Paulus testatur apostolus, quod plenius exponere preterimus, ne sexus instabilis non tam deterri quam admoneri videatur.

(cap. 23, ep. 9 ad episc. per Lucan.). BD 8.34]

¹ ben. sint CPB; sint ben. M

² (Ibidem) add. Fr

54

De viduis que semel sacre¹ conversationis velamen suscipiunt². Ex concilio Aurelianensi, cap. 3

Vidue que spontanea voluntate ab altari sacre conversationis velamen suscipiunt, decrevit sancta synodus in eodem proposito eas permanere. Non enim fas esse decernimus, ut postquam se Domino semel sub velo³ consecraverint⁴, et inter velatas oblationes fecerint, iterum eis concedi Spiritui sancto mentiri.

BD 8.35] IP 3.198 (27, q. 1, Viduas que.)

¹ sacrae CP; sacratae M

² suscipiunt CP; susceperunt M

³ corr. fr. Domino P

⁴ [Haec desunt apud Grat.] add. Fr

55

De viduis ut nullus eas velare attemptet¹. Ex concilio Magontiensi, cap. 6

Viduas² autem velare pontificum nullus³ attemptet⁴, prout statutum est in decretis Gelasii⁵ cap. tredecimo⁶, quod nec auctoritas divina, nec canonum forma prestat. Que si propria fuerit voluntate continentiam professas, ut in eiusdem Gelasii cap. vicesimo primo legitur, eius intentio pro se reddat rationem Deo, quia sicut, secundum apostolum, si se

¹ De - att. (corr. fr. aptem- P) CPV; Ut nullus viduas velare attentet M

² Siduas V

³ pont. null. CPM; null. pont. B

⁴ attemptet CPB; attentet M

⁵ pape add. BM, om. CRPVH

⁶ (Gelas. c. 13, ep. ad episcopos per Lucaniam) add. M²

continere non poterat⁷, nullatenus nubere vetabatur, sic secum habita deliberatione promissam fidem pudicitie Deo debet custodire. Nos autem auctoritate patrum suffulti in hoc sacro conventu sancimus et libere iudicamus, si sponte velamen, quamvis non consecratum sibi imposuerit, et in ecclesia inter velatas oblationem Deo obtulerit, velit nolit, sanctimonie habitum ulterius habere debet, licet sacramento confirmare velit eo tenore et ratione velamen sibi imposuisse, ut iterum posset deponere.
(*conc. Trib., c. 25*). *BD 8.36*] *IP 3.197* (27, q. 1, c. *Viduas*)

⁷ et *add. M, om. CPB*

56

De nobilibus feminis¹ velatis que postquam velate fuerint² domi in deliciis residere delectantur. Ex concilio apud Aquisgrani³ Ludovico Pio presente, cap. 6

De nobilibus feminis que amissis viris repente velantur, et in propriis domibus diversas necessitates opposcentes residere-delectantur, de quibus in aliis conventibus coram serenitate vestra iamdudum ventilatum est et definitum, maiori solertique studio admonendas et instruendas ab episcopis statuimus, quatenus sue saluti consulant, nec sic indiscrete vivendo, et propria noxiaque libertate utendo, et per diversa vagando periculum animarum suarum incurrant, semper illud apostolicum ante oculos habentes quo dicitur, Vidua, que in deliciis est, vivens mortua est.

(*in capitul. adiectis, additione 2, c. 15*). *BD 8.37*] *Ctp 3.12.5*

¹ feminis CPB; *om. M*

² postquam - fuerint CPB; postea M

³ -ani CPB; -anum M

57

De his qui velatas et Deo sacratas in coniugium duxerint. Ex concilio Aurelianensi, cap. 23

Si quis sacro velamine consecratam in coniugium duxerit, et post dicatum Deo propositum incesta federa sacrilegaque miscuerit, ut in constitutis Gelasii pape cap. vigesimo legitur, protinus equum est a sacra communione detrudi, et nisi per publicam probatamque penitentiam omnino non recipi. Si tamen penituerint, transeuntibus de seculo viaticum non negetur. In Calcedonensi concilio, cap. sextodecimo, hoc perpetrantes excommunicantur; confitentibus autem auctoritate episcopi misericordia largiatur. In epistola Siricii pape cap. 6, velate et Deo consecrate si abiecto proposito sanctitatis clanculum sacrilega se contagione miscuerint et illicitis complexibus publice et libere filios procreaverint, has nuptias detestabiles¹ a monasteriorum cetu et ecclesiarum conventibus eliminandas esse iudicatum est, quatenus detruse ergastulis tantum facinus continua lamentatione defleant. Unde verbo Domini et canonica auctoritate in hac sancta synodo precipimus, ut omnimodo separentur, et iuramento colligentur, ulterius sub uno non cohabitare tecto, nec familiari frui colloquio, excepto in ecclesia aut in publico, aut rem ullam habere communem, unde suspicio illecebrosi desiderii, aut scandalum

¹ [impudicas detestabilesque personas, orig. et Grat.] *add. Fr*

libidinosi facti iuste possit oriri. Si que etiam inter se dividenda sunt dividant, et uterque sua provideat et incestuosus sine spe coniugii maneat.

(cap. 23, conc. Triburien.). BD 8.38] (27, q. 1, Si quis sacro.)

58

De viduis que professam continentiam prevaricate sunt. Ex concilio Carthaginensi cap. 104¹

Sicut est bonum² castitatis premium, ita et maiori observantia et preceptione custodiendum est, ut si que vidue, quamlibet adhuc in minoribus annis posite, et in matura etate a viro relicte, se devoverint Deo et veste laicali abiecta sub testimonio episcopi et ecclesie religioso habitu apparuerint; postea vero ad nuptias seculares transierunt, secundum apostolum, dampnationem habebunt³, quia fidem castitatis quam Deo voverunt, irritam facere vise⁴ sunt. Tales ergo persone a Christianorum communione sequestrentur, neque etiam in convivio cum Christianis communicent. Nam, si adultere coniuges ree sunt, si suis viris obnoxie⁵ fuerint, quanto magis vidue, que Dei religiositatem mutaverunt, crimine adulterii notabuntur, si devotionem quam sponte nec coacte Deo obtulerunt, libidinosa voluntate⁶ corruperint, atque ad secundas nuptias transitum fecerint? Que etsi violentia irruente ab aliquo oppresse fuerint, ac postea delectatione libidinis permanere in coniugio raptori, vel violento viro consenserint, dampnatione superius dicta teneantur obnoxie. De talibus ait apostolus, Cum enim luxuriate fuerint in Christo, nubere volunt, habentes dampnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.

BD 8.39] (27, q. 1, c. Sicut.)

¹ cap. 104 CPB; IV, cap. 4 (10 Fr) M

² est bonum CPVB; bonum est M

³ [habeant] add. M²

⁴ [nisae, alias ausae sunt] add. M²

⁵ [reatu sunt viris suis obn., orig.] add. Fr

⁶ [voluptate, orig.] add. Fr

59

De eadem re¹. Ex decretis Zepherini pape, cap. 4

Ut vidue in deliciis non sint, sed secundum apostolum sub potestate episcopi vivant, De eadem re apostolus dicit², Precipe, inquit, ut vidue irreprehensibiles sint. Vidua eligatur³ non minus quadraginta annorum, in operibus bonis testimonium habens, Si filios educavit, et cetera. Adolescentiores viduas devita. Cum enim luxuriate fuerint, in Christo nubere volunt, habentes dampnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, simul et otiose loquentes quod non oportet. Volo ergo iuniores nubere, filios procreare,

¹ eadem re CPB; eodem M

² De ead. - dicit CP with BD; De ead. re ap. B; om. M

³ elig- CPB; delig- M

matresfamilias esse, nullam occasionem dare adversario⁴ maledicti gratia. Iam enim quedam converse sunt retro⁵ Satanam.

(conc. Aquisgran., c. 35). BD 8.40-41 IP 3.208 from Precipe

⁴ after corr. P

⁵ post add. M, om. CPB

60

De feminis¹, quarum mariti obierunt, ut non² cito se velent. Ex concilio Aurelianensi, cap. 5

De feminis que viros amittunt, placet ne se (sicut hactenus) indiscrete velent, sed XXX dies post decessum viri sui expectent, et post tricesimum diem, per consilium episcopi sui, vel si episcopus absens fuerit, consilio aliorum religiosorum sacerdotum, suorumque amicorum id quod eligere debent, eligant. Et ut rogetur princeps a sacro conventu, ut hi qui publicam egerint penitentiam, et femine que viros amittunt, sua auctoritate donentur, deliberent quid agant, tueantur et specialiter pro his capitula fieri, et legis mundane capitulis inserenda decrevimus.

(Capitul. lib. I, c. 102). BD 8.42]

¹ De feminis CPB; Ne feminae M

² ut non CPBH; om. M

61

Ut viduitatis professio coram episcopo fiat. Ex concilio Arausico, cap. 6

Viduitatis servande professionem coram episcopo in secretario habitam, imposita coram episcopo veste viduali non esse violandam. Ipsam¹ talis professionis desertricem, merito esse dampnandam² decernimus.

(conc. Araus. I, cap. 27). BD 8.43] IP 3.201 (27, q. 1, c. Viduitatis.)

¹ autem add. M, om. CPB

² esse damp. CPB; damp. esse M

62

Ut nullus vetet viduas nubere, si voluerint. Ex concilio Toletano IV¹, cap. 10

Pro consultu castitatis, quod maxime hortamento concilii proficere debeat, annuente glorioso domino nostro Recaredo rege, hoc sanctum confirmat² concilium, ut vidue, quibus placuerit tenere castitatem, nulla vi ad nuptias iterandas venire cogantur. Quod si priusquam profiteantur continentiam, nubere elegerint, illis nubant, quos propria voluntate voluerint habere maritos. Similis conditio et de virginibus habeatur, nec contra voluntatem parentum vel suam cogantur maritos accipere. Si quis vero propositum castitatis vidue vel virginis impedierit, a sancta communione et a liminibus ecclesie habeatur extraneus.

¹ IV CP; III M

² [affirmat, or. et Grat.] add. Fr

BD 8.44] (32, q. 2, c. *Hoc sanctum.*)

63

*De eadem re*¹. *Ex epistola*² *Gregorii pape missa ad Bonifacium*³

Viduas a proposito discedentes viduitatis, super quibus nos consulere voluit dilectio tua, frater carissime, credo te nosse a sancto Paulo et a multis sanctis patribus, nisi convertantur, olim esse dampnatas⁴, quas et nos apostolica auctoritate dampnandas, et a communione fidelium, atque a⁵ liminibus ecclesie arcendas fore censemus, usquequo obediant suis episcopis, et ad bonum quod ceperunt, invite aut voluntarie revertantur. De virginibus autem non velatis si deviaverint, a sancte memorie predecessore nostro papa Innocentio taliter decretum habemus, He vero que necdum sacro velamine tecte, tamen in proposito virginali semper se simulaverunt permanere, licet velate non fuerint, si nupserint, aliquanto tempore his agenda penitentia est, quia sponsio earum a Domino tenebatur. Si enim inter homines solet bone fidei contactus⁶ nulla ratione dissolvi, quanto magis ista pollicitatio quam cum Deo pepigit solvi sine vindicta non poterit, etc. Nam, si virgines nondum velate taliter penitentia publica puniuntur, et a cetu fidelium usque ad satisfactionem excluduntur, quanto potius vidue, que perfectioris etatis et maturioris sapientie atque consilii existunt, virorumque consortio multoties use sunt, et habitum religionis assumpserunt, et demum apostataverunt, atque ad priorem vomitum sunt reverse, a nobis et ab omnibus fidelibus a liminibus ecclesie et a cetu fidelium usque ad satisfactionem sunt eliminande, et carceribus tradende, qualiter iuxta beatum apostolum Paulum tradentes huiusmodi hominem Satane⁷, ut spiritus salvus sit in die Domini. De talibus enim et Dominus per Moysen loquitur, dicens, Auferte malum de medio vestri. De quibus et per prophetam ait, Letabitur iustus cum viderit vindictam, manus suas lavabit in sanguine peccatoris. De talibus namque et eorum similibus, atque eisdem consentientibus dicitur, Quia non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, rei⁸ sunt.

(*capitul. addit. 4, c. 65 fusius*). BD 8.45] IP 3.204 (27, q. 1, c. *Viduas.*)

¹ De eadem re CP; Ut viduae a proposito viduitatis discedentes excommunicentur M

² sancti *add.* M

³ Ex - Bon. *in mg.* P

⁴ -atas CVBM; ? P

⁵ a RPBHM; *om.* C

⁶ contactus CRPVH; contractus BM

⁷ in interitum carnis *add.* M, *om.* CPB

⁸ iudicandi *add.* M, *om.* CPB

64

Ut vidue velate ad nuptias ire non debeant¹. Ex decretis Gelasii pape ad Sicilienses episcopos missis², cap. 9³

Neque viduas ad nuptias transire patimur, que in⁴ religioso proposito diuturna observatione permanserunt. Similiter⁵ virgines nubere prohibemus, quas annis plurimis in monasteriis⁶ etatem peregrisse contigerit.

BD 8.46] IP 3.203 (27, q. 1, c. Neque viduas.)

¹ ire non deb. CP; non eant M; non transeant Fr

² missis CP; om. M

³ 9 CVM; ? P

⁴ in CM; om. PVB

⁵ et add. M, om. CPB

⁶ -eriis CPB; -erio M

65

De vidua que sub obtentu religionis velum ad tempus sibi¹ imposuerit. Ex epistola Nicolai pape, cap. 5²

Nicholaus episcopus servus servorum Dei reverendissimo et sanctissimo confratri nostro Adalwino sancte Iuvavensis³ ecclesie archiepiscopo. Quod interrogasti de femina que post obitum mariti sui velamen sacrum super caput suum imposuit⁴, et finxit se sub eodem velamine sanctimoniam esse, postea vero ad nuptias rediit, bonum mihi videtur, quia per hipocrisim ecclesiasticam regulam conturbare voluit, et non legitime in voto suo permansit, ut penitentiam agat de illusionem nefanda, et revertatur ad id quod spondidit, et in sacro ministerio inchoavit. Nam, si consenserimus quod omnia sacramenta ecclesiastica, quisque prout vult fingat, et non vere faciat, omnis ordo ecclesiasticus conturbabitur, nec catholice fidei iura consistunt⁵, nec canones sacri rite observabuntur. Quid enim profuit Simoni Mago baptismum sacrum fecte suscipere, et in Christianitate permansurum se finxisse, cum per apostolum fraude eius detecta, quid sibi futurum esset prenuntiatum est. Ait enim, Pecunia tua tecum sit in perditionem, cor enim tuum non est rectum coram Deo. Penitentiam itaque age ab hac nequitia tua, et roga Deum, ut⁶ forte remittatur tibi hec cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis et obligatione iniquitatis video te esse. Ideo tales nisi resipiscant, spirituali gladio percutere censemur. Non enim fas est Spiritui sancto mentiri, sicuti Ananias et Saphira mentiti sunt, et statim perierunt. (*inter rescripta Nic. I, tit. 13, c. 1*). *BD 8.47] cf below 7.152, Ctp 3.12.6; IP 3.205-6 (Dist. 27, c. Quod interrogasti.)*

¹ ad temp. sibi CPH; sibi ad temp. M

² Red Nota in mg. R

³ Iuvanensis CVH; Iuvavensis P; Viennensis [Vinanensis] add. M

⁴ P uncertain; Magont. P; V as here

⁵ -unt CPB; -ent M

⁶ ut CPM; si B

66

De viduis et puellis que in domibus propriis habitum religionis susceperunt. Ex concilio Toletano IV, cap. 57

De viduis et puellis que habitum religionis in domibus propriis tam a parentibus, quam per se mutaverunt, si postea contra instituta patrum vel precepta canonum coniugia crediderint copulanda, tandiu utrique¹ habeantur a communione suspensi², quo usque quod illicite perpetraverunt, emendent. Quod si emendare neglexerint, a communione et omnium Christianorum convivio in perpetuum sint sequestrate.

(*conc. Paris. V, c. 13, Capitul. lib. VII, c. 257*). BD 8.48] (27, q. 1, c. De viduis et.)

¹ [utraeque, Grat.] *add. Fr*

² [suspensae, Grat.] *add. Fr*

67

Quod sanctus Gregorius quamdam feminam velatam, que sacrum propositum transgressa est¹ comprehendi iusserit. Ex registro Gregorii ad² Sipontinum episcopum

Si custos religiosi habitus fuisses, aut esse nesses episcopus, filiam gloriose memorie Tulliani magistri militie, te illic posito, nec proiectis religiosis vestibus ad secularem reverti habitum, nec ad nos licuisset perversam epistolam destinare. Sed, quia nimia desidia ac torpore deprimeris, in tuo dedecore res ad presens illicita impune commissa est. Nam, sicut prefati sumus, si sollicitus esses, prius ad nos ultio mulieris pravissime quam culpa debuit pervenire. Quia igitur tantum hebes, tantumque es negligens, ut nisi canonicam in te fueris coercionem expertus, in aliis districtiorem disciplinam nescias custodire, qualiter debeas esse sollicitus, congrue tibi, si Domino placuerit, tempore demonstrabimus. Presentia igitur scripta suscipiens evigila, et excitatus saltem exsequere, quod pressus nunc usque ignavia distulisti. Instantie ergo tue sic predictam mulierem una cum Sergio defensore³ comprehendere, et statim non solum ad male contemptum habitum sine excusatione aliqua revocare, sed etiam in monasterio, ubi omnino districte valeat custodiri, detrudere, et ita omnem circa illam sollicitudinem exhibere, ut quam sit nefarium quod commisit ex tua possit districtione cognoscere. Qua in re si quis (quod non credimus) laicorum aliquo tibi ingenio tentaverit obsistendum, a sanctissime eum communionis participatione suspende, nobisque renuntiare festina ut quantum sit execrabile quod presumit, postquam consideratione propria non advertit, emendationis qualitate cognoscat. In his autem omnibus ita cautum ac stude vigilantem te ostendere, ut culpam tuam non geminare neglectus, sed aliquantisper valeat et sollicitudo minuere.

(*lib. VII registri, c. 9*). BD 8.49] (27, q. 1, c. Si custos.)

¹ est CPB; erat M

² Vitalianum *add. M, om. CPB*

³ [nostro, orig.] *add. Fr*

68

De viduis velatis si voluptatibus carnis inservire accusantur. Ex concilio Meldensi, cap. 2

Ut ille que quasi sanctimoniales sub velamine religionis degere videntur, sed potius in deliciis viventes mortue in divinis oculis computantur, per provincias discurrentes curiose¹ et verbose, si libidinibus ceterisque carnis voluptatibus inservire accusantur, si manifeste detegi potuerint, episcopali auctoritate et regia potestate, in talibus locis residere sub testimonio religioso cogantur, ubi penitentiam si fecerint dignam, assequantur etiam fructuosam. Si enim manifeste detegi non valuerint, erga ecclesiam sue opinionis malam famam canonice purgare cogantur; et ut religiosius de cetero vivant, et in monasteriis conserventur, episcopali decreto et regia potestate coerceantur. De his enim apostolus dicit, Que cum fornicate fuerint in Christo, nubere volunt.

(sub Sergio II, cap. 70). BD 8.50]

¹ [ociosae] add. M

69

Ut sacrilegi diudicentur¹, qui se sacris feminis miscuerint. Ex concilio Arelatensi, cap. 7

Sciendum est omnibus quod Deo sacratarum feminarum corpora, per votum proprie sponsionis et verba sacerdotis, Deo consecrata templa esse, Scripturarum testimoniis comprobantur, et ideo violatores earum, sacrilegi ac iuxta apostolum filii perditionis esse noscuntur.

(in fragm.). BD 8.51] IP 3.207 (27, q. 1, c. Sciendum.)

¹ diud- CPB; iud- M

70

De his qui sanctimoniales virgines vel viduas velatas¹ rapiunt. Ex concilio Meldensi, cap.

6

Qui sanctimoniales virgines, vel viduas rapiunt, et progressu etiam criminis in coniugium sumunt, publice penitentiae subigantur² Ipse vero femine locis congruis penitentiae retrudantur, et ad habitum religionis redire cogantur. Ipse autem incestuosus sine³ spe uxorie copulationis perenniter maneat, nisi nescisse se velatam expurgare potuerit⁴. Si vero, quod absit! coniugia iterare presumpserint, acriori subdantur vindictae, et amplius propellantur. Quod⁵ si forte obedire monitis salutaribus noluerint, anathematizentur.

(cap. 67). BD 8.52]

¹ velatas CPB; om. M

² [iuxta modum quibus praeviderit episcopus, orig.] add. Fr

³ [uterque autem sine, orig.] add. Fr

⁴ [haec absunt ab orig.] add. Fr

⁵ [qui] add. M, orig. add. Fr

71

Ut¹ clerici seu² laici cum bono testimonio cum sacris puellis loqui debeant. Ex concilio Spalensi, cap. 10

Hec cautela circa omnes servetur, ut laici remoti a peculiaritate virginum, nec usque ad vestibulum habeant accedendi familiare permissum. Nec ipse qui preest cum sola colloqui debet, sed sub testimonio duarum aut trium sororum, ita ut rara sit accessio, brevisque locutio.³

BD 8.53]

¹ Ut CPB; Quod M

² seu CPB; et M

³ B leaves most of fo. 144vb blank

72

Quod mulieres velate aut in monasteriis aut in domibus suis habitum observent. Ex decretis Eugenii pape, cap. 26¹

Mulieres obtentu religionis velate, aut in monasterio regulariter vivant, aut in domibus suis susceptum habitum caste observent.

BD 8.54] Ctp 3.12.7 (27, q. 1, c. Mulieres.)

¹ Ex - 26 om. B

73

Ut adolescentiores vidue, vel sanctimoniales ab episcopo non negligentur. Ex concilio Carthaginensi¹ cap. 102²

Ad reatum episcopi pertinet vel presbyteri, qui parochie preest, si sustentande ab ecclesie vite presentis causa adolescentiores vidue, vel sanctimoniales, eorum³ familiaritatibus subiiciantur.

BD 8.55] (Dist. 81, c. Ad reatum.)

¹ IV add. M

² Ex - 102 om. B

³ [clericorum, orig.] add. Fr

74

Ut unusquisque episcopus clericos in suo episcopio vagantes ad suum episcopum redire faciat. Ex concilio Magontiensi, cap. 19¹

Ut unusquisque episcopus in sua parochia diligenter presbiteros vel clericos inquirat unde sint, et si aliquem fugitivum invenerit ad suum episcopum redire faciat.

BD 8.56]

¹ Ex - 19 om. B

75

¹*De clericis vagis. Ex eodem, cap. 18*²

De clericis vagis seu de³ acephalis, id est de his qui sunt sine capite, neque in servitio Domini nostri, neque sub episcopo, neque sub abbate, sed sine canonica vel regulari vita degentes, ut in libro⁴ Officiorum secundo, cap. 3 de his dicitur, Hos neque inter laicos, inter secularium officiorum studia, neque inter clericos religio retentat divina, sed solutos atque oberrantes sola turpis vita complectitur et vaga; quique dum nullum metuunt, explende voluptatis sue licentie sectantur, et quasi animalia bruta libertate ac desiderio feruntur, habentes signum religionis non religionis officium, hippocentauris similes, nec equi nec homines, tales omnino precipimus ut ubicumque inventi fuerint, episcopi sine ulla mora eos sub custodia constringant canonica, et nullatenus eos amplius ita errabundos et vagos secundum desideria voluptatum suarum vivere permittant. Sin autem episcopis suis canonice obedire noluerint, excommunicentur usque ad iudicium episcopi⁵ regionis illius. Sin autem nec illi eos corrigere valuerint, omnino sub vinculis constringantur usque ad sinodum, ut eis ibi iudicetur, utrum ad iudicium principis⁶ an ad universalem sinodum deferantur sub custodia publica.

(cap. 22). BD 8.57]

¹ Item *add.* M

² Ex - 18 *om.* B

³ de CP; *om* M

⁴ (Isidorus officio. eccle. lib. 2 cap. 3) *add.* M²

⁵ [archieps., orig.] *add.* Fr

⁶ [domini nostri, or.] *add.* Fr

76

*Ut monache monastice vivant et canonice, secundum vitam canonicam vivant*¹. *Ex eodem concilio, cap. 13, cui interfuit*² *Carolus imperator, et Riculfus archiepiscopus in claustro Sancti Albani*³

Abbatissas autem cum sanctimonialibus omnino recte et iuste vivere censemus. Que vero professionem secundum regulam Sancti Benedicti fecerunt, regulariter vivant. Sin autem canonice vivant pleniter, et sub diligenti cura custodiam habeant, et in claustris⁴ suis permaneant, nec foras exitum habeant. Sed et ipse abbatisse in monasteriis sedeant, nec foras vadant sine licentia et consilio episcopi sui.

BD 8.58] Ctp 3.12.8; IP 3.209

¹ can. vitam vivant CPB; vitam can. M

² interfuit CP; interfuerunt M

³ Ex - Albani *om.* B

⁴ *corr. fr.* caust- P

77

Ut sanctimoniales abbatisse sue sint obedientes¹. Ex eodem², cap. 14³

Sanctimoniales, nisi forte abbatissa sua pro aliqua necessitate incumbente⁴ mittente, nequaquam de monasterio egrediantur. He vero que famulos aut famulas non habent ad exercenda negotia, ad mediam monasterii portam perveniant, et ibi coram testibus negotium suum exercent.

(conc. Cabillon. II sub Carolo. Magno, c. 62). BD 8.59] IP 3.212 to egrediantur

¹ abb. - sue (om. B) sint obed. CPB; non egrediantur sine licentia abbatissae M

² conc. add. M

³ Ex - 14 om. B

⁴ illas add. M, om. CPB

78

De feminis que propter continentiam muliebrem mutant¹ habitum. Ex concilio Gangrensi, cap. 13²

Si qua mulier propter continentiam que putatur, habitum mutat, et pro solito muliebri³ amictum virilem sumit, anathema sit.

BD 8.60] IP 3.213 (Dist. 30, c. Si qua mulier.)

¹ mul. mut. CP; assumunt virilem M

² Ex - 13 om. B

³ -ebri CPB; -ebri M

79

De illo qui virginitatem custodierit, nuptias autem execraverit¹. Ex eodem concilio, cap. 9²

Quicumque virginitatem custodiens, aut continentie studens, velut horrescens nuptias temerat, nec propter hoc quod bonum et sanctum est, nomen virginitatis assumit, anathema sit.

BD 8.61] (Dist. 30, c. Si quis vel.)

¹ cust. - exec. CPB; observans, nuptias execratur M

² Ex - 9 om. B

80

De feminis que propter religionem crines totonderunt. Ex eodem concilio, cap. 17¹

Si qua mulier propter divinum cultum ut estimat² crines attondet, quos ei Deus ad subiectionis memoriam tribuit, tanquam preceptum dissolvens obedientie, anathema sit.

BD 8.62] IP 3.214 (Dist. 30, c. Quecunque mulieres.)

¹ Ex - 17 om. B

² est- CPB; exist- M

81

De illis qui propter continentiam palliis vestiuntur. Ex concilio Cabilonensi¹, cap. 12²

Si quis virorum, propter continentiam que putatur³, amictu pallii utitur, quasi per hoc habere se iustitiam credens, et despicit eos qui cum reverentia et birris, et aliis communibus et solitis vestibus utuntur, anathema sit.

BD 8.63] (Dist. 30, c. Si quis virorum.)

¹ conc. Cab. CP; eodem M

² Ex - 12 om. B

³ quae putatur CBM; deputatur P; deputatam V

82

¹Ex eodem², cap. 10

Si quis ex his qui virginitatem servant propter Deum, extollitur adversum coniugatos, anathema sit.

BD 8.64]

¹ Ne continens adversum coniugatos extollatur *add. as rubr.* M

² concilio *add.* M

83

Quod non sit permittendum monachos et monachas in¹ monasterio simul habitare. Ex registro² Gregorii³

In nullo loco monachos et monachas permittimus unum monasterium habere; sed nec ea que duplicia vocant. Et si quid tale est, religiosus episcopus mulieres quidem in suo loco studeat manere, monachos autem aliud monasterium edificare cogat. Si autem plurima sint talia monasteria, separentur in aliis monasteriis monache, et in aliis monachi. Res autem quas habent communes, secundum iura eis competentia distribuantur.

BD 8.65] Ctp 3.13.1

¹ eodem *add.* M

² sancti *add.* M

³ Ex - Greg. om. B

84

Ut¹ episcopi monasteria monachorum et sanctimonialium² frequenter visitent. Ex concilio Rothomagensi, cap. 3

Ut episcopus monasteria monachorum et sanctimonialium frequenter intreat, et cum gravibus et religiosis personis in eorum vel in earum conventu residens, eorum vitam et conversationem diligenter discutiat; et si quid reprehensibile invenerit, corrigere satagat. Sanctimonialium etiam pudicitiam subtiliter³ investiget, et si aliqua invenitur que

¹ Ut CPB; om. M

² sanctim. CPB; monacharum M

³ ss C

neglecto proposito castitatis clerico aut laico impudenter misceatur, acriter verberibus coerceatur, et in privata custodia retrudatur, ubi quod male commisit⁴ digne peniteat. Interdicat etiam ex auctoritate sanctorum canonum ut nullus laicus aut clericus in earum claustris et secretis habitationibus accessum habeat, neque presbiteri, nisi tantum ad missam. Expleta missa ad ecclesias suas⁵ redeant. Omnibus preterea publice et privatim denuntiet, quantum piaculum sit, qui sponsam Christi vitiare presumit. Si enim ille reus tenetur, qui sponsam hominis violat, quanto magis reus maiestatis efficitur, qui sponsam omnipotentis Dei corrumpit?

BD 8.66] IP 3.215

⁴ comm- CPB; adm- M

⁵ suas PVBM; *om.* CR

85

Ut abbates in potestate episcoporum consistent. Ex¹ concilio Aurelianensi, cap. 4²

Abbates pro humilitate religionis in episcoporum potestate consistent, et si quid extra regulam fecerint, ab episcopis corrigantur. Non semel, sed sepius in anno episcopi visitent monasteria monachorum, et si quid corrigendum fuerit, corrigatur. Monachi autem abbatibus omni obedientia et devotione subiaceant. Quod si quis per contumaciam exstiterit indevotus, ac per loca aliqua vagari, aut peculiare aliquid habere presumpserit, omnia que acquisierit ab abbatibus auferantur, secundum regulam Sancti Benedicti, monasterio profutura. Ipsi autem qui fuerint pervagati, ubi inventi fuerint, cum auxilio episcopi tanquam fugaces, sub custodia revocentur et constringantur.

(Aurel. I, c. 21). BD 8.67] (18, q. 2, c. Abbates.) (Et c. Non semel.)

¹ Ex CPB^{Fr}, *om.* M

² 4 CPVH; 3 BM

86

De monachis qui filios procreaverint. Ex dictis Isidori

Monachi filios procreantes in carcere¹ retrudantur tantum facinus continua lamentatione deflentes, ut eis vel ad mortem sola misericordia in communionis gratia possit indulgeri.

BD 8.68] Ctp 3.13.2

¹ -ere CPB; -erem M

87

De sanctimonialibus que vim barbaricam pertulerunt. Ex decretis Leonis pape cap. 49¹

De his autem que in sacro virginitatis proposito constitute barbaricam pertulere violentiam, et integritatem pudoris non animo, sed corpore perdidere, ea nobis videtur servanda moderatio, ut neque in viduarum deiiciantur gradum, neque in sacrarum et

¹ cap. 49 CPV; ? B; *om.* M

perseverantium virginum numero censeantur. Quibus, si in omnibus virginalibus observationibus perseverant, et castimonie soliditatem mente custodiunt, sacramentorum non est neganda communio, quia iniustum est illas in eo vel argui vel notari, quod non voluntas admisit, sed vis hostilis eripuit.

(*epist. 87, ad episc. Africanos, c. 2*). BD 8.69]

88

De quadam abbatissa, que se proclamaverat super militibus in claustris suis hospitantibus. Ex registro Gregorii ad Fortunatum episcopum Neapolitanum

Insinuavit nobis latrrix presentium Agnella abbatissa quod intra monasterium ipsius milites hospitentur. Et omnino de fraternitatis vestre sollicitudine mirati sumus, cur hoc patienter tulerit, et non illud cum omni celeritate fecerit emendare. Unde hortamur, ut vel nunc studii vestri sit, inscanner eis, quorum interest, imminere, quatenus sine aliqua exinde excusatione tollantur, et nullus illic ulterius meatum accipiat, ne callidus hostis occasionem inveniens, de deceptione religiosi habitus (quod absit) valeat exsultare.

(*l. VII, ind. 2, c. 107; alias ep. 108*). BD 8.70]

89

Quod res ecclesiastice a laicis disponende non respiciant¹. Ex concilio apud Compendium, cap. 10

Sinodali decreto sancitum est ne laici vel seculares de viris Deo dicatis ecclesieque facultatibus aliquid ad se putent vel presumant preter reverentiam pertinere, quorum quarumque sacerdotibus disponendi indiscusse a Deo cura commissae esse docetur. Si quis contra hec venire presumpserit, anathemate feriatur.

BD 8.71]

¹ disp. non resp. (resipiscat B) CPVB; non sint disponendae M

90

De eadem re¹. Ex eodem concilio, cap. 3

De viris Deo dicatis, vel ecclesiasticis facultatibus aliquid disponendi, nulla legitur laicis quamvis religiosis unquam attributa facultas.

BD 8.72]

¹ De eadem re CPB; De eodem M

91

Ut¹ abbates ad sinodum ire non² cogantur, nisi pro rationabili causa. Ex concilio Turonico, cap. 11³

Episcopus non debet cogere abbatem ad sinodum ire, nisi aliqua rationabilis causa consistat.

BD 8.73] (Dist. 18, c. Episcopus, c. 10.)

¹ Ut CPB; Ne M

² non CPB; om. M

³ Red .N. in mg. R

92

Ut congregationes monachorum sine collaudatione¹ episcopi fieri non debeant². Ex concilio Epaonensi cap. 10³

Cellulas novas aut congregatiunculas monachorum absque notitia episcopi prohibemus institui.

(Co. Agath. cap. 58) BD 8.74] (18, q. 2, c. Cellulas.)

¹ sine coll. CPB; absque consensu M

² fieri non deb. CPB; non fiant M

³ 10 CPB; 11 M

93

De virginibus sacris que parentibus privantur. Ex concilio Africano, cap. 11¹

Ut virgines sacre, si parentibus a quibus custodiebantur private fuerint, ab episcopo custodiantur. Ubi autem episcopus absens est, providentia gravioribus feminis commendetur, ut simul habitantes invicem se custodiant, ne passim vagando ecclesie ledant existimationem².

(et Carth. III, c. 33) BD 8.75].

¹ 11 CM; ixi B; 6 P

² existimationem CPB; aestimationem M; [existimat. orig.] add. Fr

94

Quis sit religiosus¹ feminis preponendus. Ex concilio Carthaginiensi, cap. 27

Qui religiosus feminis preponendus sit, ab episcopo probetur.

(Carth. IV, c. 97). BD 8.76] (18, q. 2, c. Qui religiosus.)

¹ religiosus C²VRBM; reliosis C; regiosis P

95

De sanctimoniales quid¹ in claustro facere debeant. Ex concilio Magontino capitulo 6²

Sanctimoniales in monasterio constitute habeant studium in legendo, et in cantando, et horas canonicas solempniter pariter celebrent, et omnes, exceptis quas infirmitas tenet, in dormitorio dormiant, et omnibus diebus ad capitulum et ad collationem veniant, et regulam a sanctis patribus illis constitutam diligenter observent. (*conc. Cabillon. II, sub Carolo Magno, c. 59*) BD 8.77].

¹ De sanct. quid CPB; Quid sanct. M

² -ino cap. 6 CPB; -iensi M

96

Nullus laicus¹ claustra sanctimonialium ingrediatur, nisi ad opera exercenda. Ex eodem concilio, cap. 16

Nullus vassus abbatisse, nec² minister aliquis nec clericus, nec laicus claustra ancillarum Dei ingrediatur, nisi forte quando necessitas operandi incumbit. (*conc. Cabillon. II*). BD 8.78]

¹ Nullus laicus CPB; Ut nullus M

² nec CPB; aut M

97

¹ Ianitrix claustris² non eligatur, nisi testimonium habet bonum³. Ex eodem, cap. 15⁴

Portaria non eligatur, nisi que etate matura sit, et testimonium habeat bonum, et vite probabilis sit.

(*conc. Cabillon. II, c. 64*). BD 8.79]

¹ Ut add. M

² claustris CPB; om. M

³ test. hab. bon. CP; boni testimonii M

⁴ 15 CRP; 16 B; 11 M

98

Ut abbatissa nisi per licentiam sui episcopi, a¹ monasterio non egrediatur. Ex concilio Gangrensi, cap. 9²

Abbatissa³ nequaquam de monasterio egrediatur, nisi per licentiam sui episcopi⁴. Et si quando foras pergit, de sanctimonialibus quas secum ducit curam maximam habeat, ut nulla eis detur occasio peccandi.

(*conc. Cabillon. II, c. 57*). BD 8.80] IP 3.210

¹ a CPB; e M

² 9 CPBM; 8 Fr

³ quae in civitate monasterium habet add. M, om. CPB

⁴ sui ep. CPV; ep. sui BM

99

Ut unus¹ abbas duobus monasteriis preesse non debeat². Ex concilio Arausico, cap. 54

Unum abbatem duobus monasteriis interdicimus presidere.

(*conc. Agath., c. 57*) BD 8.81] (21, q. 1, c. Unum.)

¹ unus CB with BD; nullus PVM

² praeesse non debeat CPB; praesit M

100

Ut monachi vel monache compatres non habeant. Ex¹ concilio Augustodunensi, cap. 5

Ut monachi vel² monache compatres habere non presumant.

BD 8.82]

¹ Ex CPBFr; om. M

² vel CP; et M

101

Quod femine in conventu docere non debeant¹. Ex concilio Carthaginiensi, cap. 1

Mulier quamvis docta, in conventu docere non audeat.

(*conc. Carth. IV, cap. 99*). BD 8.83] (*Dist. 22, c. Mulier.*)

¹ debeant CPB; possint M

102

Ut femina¹ penitentiam dare non debeat², nec sedere inter sacerdotes in convivio³. Ex concilio Remensi, cap. 5, presente Ludovico imperatore

Femina non det penitentiam nec corporale cum oblatione, nec calicem super altare ponat, nec inter ordinatos stet in ecclesia, nec sedeat inter sacerdotes in convivio.

BD 8.84]

¹ Ut femina CPB; Quod feminae M

² debeat RPVBH; possit C; possint M

³ sed. - conv. CPB; inter sacerdotes in convivio sedere M

103

De mulieribus virorum causas discutientibus. Ex concilio Nannetensi, cap. 8

Cum apostolus dicat, Mulieres in ecclesia taceant non enim permittitur eis loqui, turpe est enim mulieri in ecclesia loqui, mirum videtur quod quedam muliercule contra divinas humanasque leges attrita fronte impudenter agentes, placita generalia et publicos conventus indeseanter adeant, et negotia regni utilitatesque reipublice magis perturbent quam disponant, cum indecens sit, et etiam apud barbaras gentes reprehensibile mulieres virorum causas discutere, et que de lanificiis suis operibus textilibus et muliebribus, inter genititarias suas residentes debuerant disputare, in conventu publico, ac si in curia residentes, senatoriam sibi usurpant auctoritatem. Que ignominiosa presumptio fautoribus

magis imputanda videtur, quam feminis. Unde, quia divine leges, ut supra monstratum est, hoc contradicunt, et humane nihilominus idipsum prohibent, ut femine nihil aliud prosequantur in publico, quam suam causam. Ait enim lex Theodosiana, Nulla ratione femine amplius quam suas causas agendi habeant potestatem, nec alicuius causam a se noverint prosequendam, idcirco ex auctoritate canonica interdiximus, ut nulla sanctimonialis virgo vel vidua conventus generales adeat, nisi a principe fuerit evocata, aut ab episcopo suo, nisi forte proprie necessitatis ratio impulerit, et hoc ipsum cum licentia et nuntio¹ episcopi sui.

(sub Formoso, c. 19). BD 8.85]

¹ [et nun. desunt in origin.] add. Fr

104

Quod abbas pro humilitate locum suum relinquere possit. Ex concilio Magontiensi, cap. 18

Abbas potest pro humiliatione, et cum permissione episcopi locum suum derelinquere¹. Tamen fratres eligant sibi abbatem de ipsis, sin autem de extraneis. Nec episcopus debet abbatem violenter retinere in loco suo. Congregatio debet sibi eligere abbatem post mortem abbatis sui, vel eo vivente, si ipse discesserit, vel peccaverit. Ipse enim non potest aliquem ordinare de suis propinquis, vel amicis, sine voluntate fratrum. BD 8.86] Ctp 3.13.3 (18, q. 2, c. Abbas potest.)

¹ derelinquere CP; deserere M; [derelinquere] add. M²

105

Quod laicus in ecclesia lectionem recitare non debeat¹. Ex eodem², cap. 19³

Laicus non debet in ecclesia lectionem recitare, nec Alleluia dicere, nisi psalmos tantum et responsoria, sine Alleluia. (inter Herardi Tur. arch. capitula, c. 136). BD 8.87]

¹ debeat CPB; possit M

² concilio add. B, om. CPB

³ 19 P?VB; 9 CRM

106

Quod non liceat episcopo abstrahere rem monasterii quamvis erga se peccaverit¹ abbas². Ex eodem³, cap. 20⁴

Episcopo non licet tollere possessionem monasterii, quamvis abbas peccaverit; sed mittat eum in aliud monasterium in potestatem alterius abbatis. BD 8.88] (16, q. 6, c. Episcopo.)

¹ -erit CPB; -erat M

² abstr. - abbas CPB; rem monasterii abstrahere M

³ concilio add. MB, om. CRPV

⁴ Red N in mg. R

107

Ne monachi placita secularia adeant. Ex eodem¹, cap. 21

Ac deinde decrevimus, sicut sancta regula dicit, ut monasterium ubi fieri possit, per decanos ordinetur, quia illi prepositi sepe in elationem incidunt, et in laqueum diaboli. Hoc tamen omnino volumus ut non monachi ad secularia placita ullatenus veniant neque ipse abbas sine licentia episcopi sui, et cum necessitas exigit, tunc per iussionem et consilium episcopi sui illuc vadat. Nequaquam tamen contentiones aut lites aliquas ibi movere presumat, sed quicquid querendum vel etiam respondendum sit, per advocatos suos hoc faciat. Abbates et monachi usque ad interrogationem silentium habeant et cum interrogantur cum humilitate et reverentia respondeant; alias querelas omnino devitent. In eorum claustris permaneant, nullusque ex eis foras vadat, nisi per necessitatem ab abbate mittatur in obedientiam, nec foras manducet neque bibat sine permissione abbatis, nec ad convivia secularia vadant².

(*Conc. Magon. I, cap. 12; c. 65 Regule S. Benedicti*) BD 8.89]

¹ concilio add. M

² vadant CPB; vadat M

108

De negotio seculari¹. Ex eodem, cap. 22

Ministri² autem altaris Domini vel monachi, nobis placuit, ut a negotiis secularibus omnino abstineant. Multa sunt ergo negotia secularia; de his tamen pauca perstringamus, ad que pertinet omnis libido, non solum immunditia carnis, sed etiam omnis carnalis concupiscentia. Quidquid plus iusto appetit homo, turpe lucrum est. Munera iniusta accipere vel etiam dare, pro aliquo seculari conquestu, pretio aliquem conducere, contentiones et lites vel³ rixas amare, in placitis secularibus disputare excepta defensione orphanorum aut viduarum, conductores aut procuratores esse secularium rerum, turpis verbi vel facti ioculare⁴ esse vel iocum secularem diligere, aleas amare, ornamentum inconveniens proposito suo querere, in deliciis vivere velle, gulam et ebrietatem sequi, pondera iniusta vel mensuras habere, negotium iniustum exercere. Nec tamen iustum negotium est contradicendum, propter necessitates diversas, quia legimus sanctos apostolos negotiasse, et in regula sancti Benedicti⁵ precipitur providere, per quorum manus negotium monasterii transeat. Canes et aves sequi ad venandum, et in omnibus quibuslibet causis superfluum esse. Ecce talia, et his similia ministris altaris Domini nec non et monachis omnino contradicimus, de quibus dicit apostolus, Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus⁶.

(*Co. Magont. cap. 14*) BD 8.90]

¹ De neg. saeculari CPB; Quae sint saecularia negotia M

² Sinistri V

³ et lites vel CPB; lites et M

⁴ ioculare CP; iaculatorem BM; [ioculare] add. M

⁵ (cap. 57) add. M²

⁶ neg. sec. CBM; sec. neg. PV

109

De clericis¹ iniuste tonsuratis. Ex eodem², cap. 23

De clericis vero hoc³ statuimus, ut hi qui hactenus inventi sunt, sive in canonico, sive in monachico ordine tonsurati sine eorum voluntate, si liberi sunt, ut ita permaneant; et deinceps cavendum ut nullus tondeatur nisi legitima etate, et spontanea voluntate, vel cum licentia domini sui, vel consensu parentum.

BD 8.91]

¹ vel monachis *add.* M

² conc. *add.* M

³ *ss* P

110

Ut episcopi sive¹ abbates ante se ioca turpia² fieri non permittant. Ex eodem, cap. 24³

Ut episcopi vel abbates ante se ioca turpia fieri non permittant, sed pauperes secum ad mensam habeant, et lectio divina ibi personet, et sumant cibum cum benedictione et laude Domini secundum apostolum, Sive manducatis, sive bibitis, omnia in laudem Dei faciatis.

(con. Rhem. c. 17). BD 8.92]

¹ sive CPB; vel M

² ante - ioca turpia CPB; turpes iocos ante se M

³ *Red N in mg.* R

111

De illis qui ab episcopo¹ seu ab aliis avaritiae causa² seducti se totonderunt. Ex eodem, cap. 25³

Constituit sane sacer iste conventus ut episcopi sive abbates, qui non in fructum animarum, sed in avaritiam et turpe lucrum inhiantes, quoslibet homines illectos circumveniendo totonderunt, et res illorum tali persuasione non solum acceperunt, sed potius subriperunt, penitentie canonice sive regulari (utpote turpis lucri sectatores) subiiciantur. Hi vero qui vanis⁴ promissionibus illecti, vel quibuslibet machinationibus persuasi, mentis inopes effecti, rerum suarum domini esse nescientes, comam deposuerunt, in eo quod ceperunt perseverare cogantur. Res namque que ab illectis et negligentibus date, ab avaris et negligentibus non solum accepte, sed rapte noscuntur, heredibus reddantur qui dementia parentum, et avaritia incentorum exheredati esse noscuntur. Si vero nescientibus episcopis aut abbatibus, ministri eorum quilibet, videlicet in clero hoc fecisse convincuntur, episcopi et abbates de desidia, illi vero rapacitate et

¹ -opo CPB; -opis M

² av. causa CPB; *om.* M

³ 25 CPV; ? B; 23 M

⁴ [variis] *add.* M

avaritia iudicentur. Hoc vero quod quis Deo iuste et rationabiliter de rebus suis offert, firmiter ecclesie tenere debet.

(*Cabillon. II, c. 17*). *BD 8.93*] (*16, q. 7, c. Constituit sane.*)

112

Ut abbatissa magnam curam habeat de congregatione sua. Ex eodem, cap. 26

Abbatissa diligentem habeat curam de congregatione sibi commissa, et provideat ut in lectione et in officio et in modulatione psalmorum, ipse sanctimoniales strenue sint, et in omnibus operibus bonis¹ illa eis ducatum prebeat, utpote pro animabus earum rationem redditura in conspectu Domini, et stipendia sanctimonialibus prebeat necessaria, ne forte per indigentiam² cibi³ aut potus peccare compellantur.

(*ibid., c. 54*). *BD 8.94*] *IP 3.211*

¹ op. bon. CPB; bon. op. M

² indigentiam PVBM; indulgentia C; indulgentiam R

³ *corr. fr.* sibi P

113

Ut sanctimoniales in domibus suis cum aliquibus¹ masculis manducare vel bibere non presumant. Ex eodem, cap. 27

Non debere sanctimoniales in propriis mansionibus cum aliquibus masculis clericis sive laicis, consanguineis sive extraneis, bibere sive comedere, sed, si quando id agendum est, in auditorio agatur. Et cum nullo masculo colloquium eis habere liceat, nisi in auditorio, et ibi coram testibus idoneis.

(*ibid., c. 61*). *BD 8.95*]

¹ aliquibus CPB; *om.* M

114

Qualiter indignus abbas a suo separetur officio¹. Ex concilio Triburiensi, cui interfuit Arnulfus rex, cap. 15

Si quis autem abbas cautus in regimine, humilis, castus sobriusque, misericors, discretus non fuerit, ac divina precepta verbis et exemplis non ostenderit, ab episcopo, in cuius territorio consistit, et a vicinis abbatibus, et ceteris Deum timentibus, a suo arceatur honore², etiamsi omnis congregatio vitiis suis consentiens, abbatem eum sibi habere voluerit.

BD 8.96] *Ctp 3.13.4 (31, q. 1, c. Si quis abbas.)*

¹ a suo - sep. off. CPB; deponendus sit M

² arceatur hon. CPH; hon. arc. B; deponatur [arceatur] hon. M

115

¹*De clericis qui tonsuram dimiserunt, et uxores acceperunt*². *Ex eodem concilio, presente Arnulfo rege*³, cap. 16

Clericus si tonsura dimissa uxorem acceperit qui quidem sit sine gradu, nec ad monasterium aliquod a parentibus traditus, si uxorem habere permittitur, iterum tonderi cogatur, nec in vita sua tonsuram negligere audeat. Quem autem progenitores ad monasterium tradiderunt, et in ecclesia ceperit cantare, et legere, nec uxorem ducere, nec monasterium deserere poterit; sed, si discesserit, reducatur; si tonsuram dimiserit, rursum tondeatur. Uxorem si usurpaverit, dimittere compellatur.

BD 8.97]

¹ Quid agendum sit *add.* M, *om.* CPB

² acceperunt CPB; duxerunt M

³ conc. pres. Arn. rege CPM; *om.* B; conc. *Fr*

116

*De puellis que se ante legitimos annos sua sponte sacre religioni tradiderint*¹. *Ex eodem concilio, cap. 17, cui interfuit rex Arnulfus*²

Puella si ante duodecim annos etatis³ sponte sua sacrum sibi velamen assumit, possunt statim parentes vel tutores eius id factum irritum facere si volunt. At si annum et diem id dissimulando consenserint, ulterius nec ipsi mutare hoc poterunt. Porro, si in fortiori etate adolescentula vel adolescens Deo servire elegerint, non est potestas parentibus hoc prohibendi.

BD 8.98] Ctp 3.13.5 (20, q. 2, c. Puella.)

¹ -erint CP; -erunt M

² 17 - Arnulfus CP; 24 M; Ex - Arn. *om.* B

³ suae *add.* M

117

*De illo qui*¹ *filiam aut neptem vel*² *parentem suam Deo omnipotenti offerre voluerit*³. *Ex eodem concilio, cap. 6, cui interfuit rex Arnulfus*⁴

Quicumque filiam suam aut neptem vel parentem⁵ Deo omnipotenti offerre voluerit, licentiam habeat. Sin autem virum accipiat, domi infantes suos nutriat, et non alias infra monasterium mittere nutriendi gratia presumat, nisi eam quam firmiter in ipso loco in Dei servitio perseverare voluerit, secundum statuta sanctorum patrum, seu secundum canonicam auctoritatem.

BD 8.99]

¹ De illo qui CPB; Ut qui voluerit M

² vel CPB; seu M

³ omn. - vol. CPB; offerat M

⁴ cui - Arn. CP; *om.* M; Ex - Arn. *om.* B

⁵ suam *add.* M

118

*De eadem re*¹. *Ex eodem concilio, cap. 7, cui interfuit rex Arnulfus*²

Omnino prohibemus, ut nullus filium, aut nepotem, vel parentem suum in monasterio puellarum ad nutriendum commendare presumat, nec quisquam ullum ibi suscipere presumat.

BD 8.100]

¹ De eadem re CPB; Ut nullus filium suum vel filiam (parentem *Fr*) in monasterio puellarum nutriendos ponat M

² cui - Arn. CP; *om.* M; Ex - Arn. *om.* B

119

*De abbate qui feminas in monasterio suo festivitates celebrare permiserit*¹. *Ex concilio Urbico*²

Si abbas mulierem in monasterium suum ingredi permiserit, aut festivitates aliquas ibidem spectare, tribus mensibus in alio monasterio retrudatur, pane et aqua tantum contentus.

BD 8.101]

¹ De abbate - qui permiserit CPB; Ne abbas mulieres monasterium ingredi, aut festivitates ibidem spectare permittat M

² cap. *add.* C, *om.* RPBHM

120

*Ambrosius ad hortationem virginitatis, libro I. Quod virginitas sit voluntaria*¹

Integritas corporis expetenda a nobis est, quam ego pro consilio suadeo, non pro imperio precipio. Sola est enim virginitas que suaderi potest, imperari non potest, res magis voti, quam precepti.

(*post initium*). *Ctp 3.13.6 (23, q. 2, c. Integritas)*.

¹ Amb. - I. Quod - vol. CP; Ambr. - 1 B; Quod virginitas voluntaria sit, non ex lege vel imperio. Ambrosius in libro exhortationis ad virgines M

121

¹*Beda, De tabernaculo. Unde supra*²

Feminalibus Aaron³ videlicet lineis, tunica linea, hiacinthina, superhumerali, rationali, balteo, tiara, petalo aureo; filii vero eius quatuor tantum ex his, id est feminalibus, linea stricta, cingulo et tiara utebantur. Verum quia de ceteris⁴ tractatum est, feminalia hec que ad operiendam carnem turpitudinis filiis Aaron dantur, illam⁵

¹ De eadem re. *add. as rubr.* M

² Unde sup. CPB; *om.* M

³ Feminalibus Aaron CPB; Aaron octo vestibus induebatur feminalibus M

⁴ supra *add.* M, *om.* CPB

⁵ [fieri mandantur, illam etc] *add.* M²; [carnis turpitudinem fieri mandatur, illam, etc. orig.] *add.* *Fr*

castimonie portionem, que appetitum⁶ copule coniugalis proprie cohibet, designant, sine qua nemo vel sacerdotium suscipere, vel ad altaris potest ministerium consecrari, id est nisi aut virgo permanserit, aut cum uxore coniunctionis federa solverit. Quod videlicet genus virtutis nulli per legem Dei necessario imperatum, sed voluntaria est devotione Domino offerendum, dicente ipso de hoc, Non omnes capiunt verbum istud. Ad quam tamen benigna mox exhortatione eos qui possunt, invitat dicens, Qui potest capere capiat. Et paulo post, eisdem qui vel uxorem, vel alios cognatos, et huius mundi implicamenta propter ipsum reliquerint, centuplum promittit in hac vita premium, et in seculo futuro vitam eternam. Unde certe gratia distinctionis non Moises hoc indumento vestire Aaron fratrem suum, et filios eius cum eo iubetur, sicut de⁷ prioribus dicitur, Vestiesque his omnibus Aaron fratrem tuum, et filios eius cum eo, Sed facies, inquit, feminalia linea, ut operiant carnem. Ipsi, inquit, operiant carnem turpitudinis sue. Tu feminalia pontifici, et filiis eius facies, tu regulam castitatis docebis, tu abstinendum ab uxorio complexu eis qui sacerdotio functuri sunt, intimabis. Nulli tamen violentum huiusmodi continentie iugum impones, sed quicumque sacerdotes fieri, ac ministerio altaris inservire volunt, ipsi sua sponte uxorum servi esse desistant. Quod ubi perfecerint, susceptoque semel continentie⁸ proposito, ministros se sanctuarii atque altaris censuerint⁹, aderit lex divina, que velut ceterum illius habitum¹⁰ sacerdotibus congruum imponens, quomodo vivere vel docere debeant, abundanter instituat, congaudensque spontanee ipsorum devotioni dignum sacerdotio decus sapientie, patientie, mansuetudinis, zeli spiritualis, humilitatis, misericordie, timoris Domini, ceterorumque huiusmodi ornamentorum superaddat, alioquin iniquitatis rei moriuntur. Mortem namque certissimam incurrit anime, si quis, luxuriose vivens, sacerdotalem sibi usurpare gradum presumit.

(De tabernaculo lib. III, c. 9 in 28 cap. Exodi)

⁶ [ab appetitu] add. M², orig. add. Fr

⁷ [in] add. M

⁸ -que add. B, om. CPM

⁹ censuerint CP; censuerunt B; fore consentiunt M

¹⁰ ceterum illius habitum CPM, [velut illis habitum] add. M; velut illis habitum B

121A (PBV)

Gelasius episcopis per Lucaniam, Briceis et Siciliam, cap. 17

Virginibus sacris temere se quosdam sociare cognovimus, et post dicatum Deo propositum incesta feda sacrilegaque commiscere. Quos protinus equum est a sacra communione detrudi, et nisi per publicam probatamque penitentiam omnino non recipi. cf BD 8.32, above 7.51, Ctp 1.46.18]

122

¹Gregorius Antemio² subdiacono

Quia aliquos monachorum usque ad tantum nefas prosiluisse cognovimus, ut uxores publice sortiantur, sub omni eos vigilantia requiras, et inventos coercitione³ in

¹ Quid agendum sit de monachis uxores ducentibus. add. as rubr. M

² Antemio CPB; Antenio M

monasteriis quorum monachi fuerant, retransmittas. Sed et de clericis ad monachatum venientibus, sicut supra diximus, peragere non omittas.

(lib. I regist., c. 40). (27, q 1, c. Et quia aliquos.)

³ debita add. M, om. CPB

123

¹*Gregorius Ianuario episcopo Caralitano*

Si qua monacharum vel per anteriorem licentiam, vel per impunitatis pravam consuetudinem ad lapsum adulterii deducta fuerit², aut in futurum fuerit³ perducta voraginem, hanc post competentis severitatem vindicte, in aliud districtius virginum monasterium in penitentiam volumus redigi⁴, ut illic orationibus atque ieiuniis vacet, et sic penitendo proficiat, et metuendum ceteris arctioris discipline prestet exemplum. Is autem qui cum huiusmodi feminis in aliqua fuerit iniquitate repertus, communione⁵ privetur, si laicus⁶, si vero clericus est, a suo quoque remotus officio, pro suis continue lugendis excessibus in monasterium detrudatur.

(regist. lib. III, c. 6, 9). Ctp 3.13.7 (27, q. 1, c. Si qua monacharum.)

¹ Qualiter monachae poenitere debeant in adulterium delapsae add. as rubr. M

² fuerit CPB; est M

³ futurum fuerit CP; futurum B; stupri fuerit M

⁴ vol. red. CPB; red. vol. M

⁵ [omni com., orig. Paris.] add. Fr

⁶ est add. M, om. CPB

124*

¹*Hieronimus contra Iovinianum*²

Si nupserit virgo, non peccavit, non illa virgo que se semel Dei cultui dedicavit. Harum enim si qua nupserit, habebit dampnationem, quia primam fidem irritam fecit. Si autem hoc de viduis dictum obiecerit, quanto magis de virginibus prevalebit, cum etiam his non liceat, quibus aliquando licuerit³? Virgines enim, que post consecrationem nupserunt⁴, non tam adultere sunt quam inceste.

Ctp 3.13.8; IP 3.192-3

¹ Quod corruptio velatae virginis pro incestu reputatur. add. as rubr. M

² libro primo add. M, om. CP?B

³ -erit CPB; -erat M

⁴ -unt CPB; -int M

125*

¹*Pelagius Secundino defensori*

Quicumque de his qui ecclesie militare videntur, vel in habitu (ut dictum est) monachorum, monacharum ita inveniuntur inherere consortiis, ut aliqua turpis ex eis

¹ Quid agendum sit de iis, si lapsi fuerint monachi vel monachae. add. as rubr. M

(quod absit) possit esse suspicio, te exsequente Secundino presententur episcopo, ut canonica possit in eis² vindicta procedere.

CB Pel.33]

² possit in eis CPBA; in eis possit M

126*

¹*Idem Severo*²

Iurasti nobis (quod negare non potes) te Iulianam, cuius nec habitum nec consecrationem veritus, Deo in correptione ipsius iniuriam irrogas, ut si cognosceres quia revera a te vellet discedere, mox eam nobis tu ipse deduceres³.

CB Pel. 36]

¹ De eodem. *add. as rubr.* M

² Severo CPA; Severino M

³ -eres CPBM; -eras A

127*

¹*Ciprianus ad Pomponium de virginibus*

Legi² litteras tuas, frater carissime, quas per Pacomium fratrem nostrum misisti, postulans et desiderans ut tibi scriberemus quid nobis de his virginibus videatur que cum semel statum suum continenter ac firmiter tenere decreverint, detecte sunt postea in eodem lecto pariter mansisse cum masculis; ex quibus unum diaconum esse dicis. Plane easdem que se cum viris dormisse confesse sunt, asseverare non decet se integras esse. Circa quam rem quoniam consilium nostrum desiderasti. Item³. Primum igitur, frater carissime, et prepositis et plebi nihil aliud elaborandum est, quam ut Deum timeamus, nec patiamur errare fratres nostros, nec virgines cum masculis habitare, non dico simul dormire, sed nec simul vivere.⁴ Quando est⁵ sexus infirmus et etas adhuc lubrica, per omnia frenari a nobis et regi adhuc debeat, ne diabolo insidianti ad nocendum detur occasio. Item⁶. Quia graves multorum ruinas hinc fieri videmus, et per huiusmodi illicitas et perniciosas coniunctiones corrumpi plurimas virgines conspiciamus. Quod si se ex fide Christo dicaverunt pudice et caste sine ulla fabula perseverent; ita fortes et stabiles premium virginitatis exspectent. Si autem pro premio virginitatis perseverare nolunt, vel non possunt, melius est ut nubant, quam igne delicti sui⁷ cadant, et certe nullum fratribus aut sororibus scandalum faciant.⁸ Nec aliqua putet se excusatione defendi, quod inspici et probari potest an virgo sit, cum et manus obstetricum et oculus sepe fallatur, et si incorrupta fuerit inventa virgo ea parte qua mulier potest esse, poterit tamen et ex alia

¹ De virginibus quae, cum masculis in eodem lecto deprehensae, corruptionem non fatentur. *add. as rubr.* M

² [legimus, orig.] *add. Fr*

³ Item CPB; etc (Ibidem paulo post.) M²

⁴ (Post aliquot versus.) *add. M*²

⁵ est CPA; et M

⁶ Item CPA; *om.* M

⁷ [in ignem delictis suis orig.] *add. Fr*

⁸ (Post pauca.) *add. M*²

corporis parte peccasse, que corrumpi potest, et tamen inspicere non potest. Certe et ipse concubitus, ipse complexus, ista confabulatio, ista duorum iacentium turpis et feda dormitio, quantum dedecoris et criminis confitentur?

(lib. I ep. 11 [al., epist. 62]). CB Varia 1B 59]

128*

*Item de examinatione virginum que in uno lecto cum masculis iacuerunt*¹

Consulte fecisti, frater carissime, abstinendo diaconum, qui cum virgine mansit, sed et ceteros qui cum virginibus dormire consueverunt. Quod si penitentiam illiciti concubitus sui egerunt, et a se invicem recesserunt, inspiciantur interim virgines ab obstetricibus diligenter, et si virgines invente fuerint, in accepta communione² admittantur; hac tamen interminatione, ut si ad eosdem masculos postmodum reverse fuerint, aut si cum eisdem in una domo, et sub eodem tecto simul habitaverint, graviore censura eiciantur; nec in ecclesiam postmodum facile recipiantur. Si autem de eis aliqua fuerit corrupta, et deprehensa, agat penitentiam plenam, quia que hoc crimen admisit, non mariti, sed Christi adultera est. Et ideo estimato iusto tempore postea exomologesi facta ad ecclesiam redeat. Quod si obstinate perseverant, nec ab invicem se separant, sciant se cum hac impudica obstinatione nunquam a nobis admitti in ecclesia posse.

(ibidem) CB Varia 1B 61].

¹ -erunt RVM; -erint C; - er' P. Idem add. M; rubric in mid-text P, om. A; de exam. -iac. om. B

² [acc. communicatione in ecclesiam, orig.] add. Fr

130*¹

²*Iohannes octavus*³ *Bulcred*⁴ *regi Saxonum*

Quoniam, sicut audivimus, fornicationis in vobis peccatum maxime regnat, eo quod sanctimoniales et Deo iam devotas feminas, atque de propria consanguinitate homines regni vestri, ultra sancti Gregorii statutum novello tunc populo necessario mandatum, uxores ducere presumant; quod nimirum scelus graveque delictum, his apostolatus nostri litteris, omnes qui sub iure vestro existunt, tam laicos quam clericos, amodo et deinceps cavere, ac propriam de factis penitentiam dignam peragere, et ultra talia nunquam committere monemus, hortamur atque precipimus. Quod si vobis hoc impium emendare fortasse grave videtur, pro quo talia sustinetis adversa, nostre paternitati vestris innotescite litteris, ut apostolice sedis eos qui tali nefando operi enerviter subiacent, corripiamus, et modis omnibus arguamus⁵ decretis.

CB Ioh. VIII 33]

¹ Here CPVBA; after 8.129 M

² Quod maior sit incestus sanctimonialium, quam adulterium add. as rubr. M

³ octavus CPBA; quartus [octavus] M

⁴ -red CPBA; -redo M

⁵ arguamus CPBA: aggravemus [arguamus.add. Fr] M

129*

¹*Bonifacius martir Hiltribaldo² regi Anglorum. Quod maius sit incestus sanctimonialium quam adulterium³*

Si (quod absit), ut multi dicunt, nec legitimam accepisti uxorem, nec castitatis abinentiam pro Deo servasti, sed libidine dominante in scelere luxurie et adulterii, famam glorie tue coram Deo et hominibus confuderis', in hoc valde contristamur, quia et in conspectu Dei flagitium, et coram hominibus fame confusio esse dignoscitur, et adhuc quod peius est qui nobis narrant adiiciunt quod hoc scelus ignominie, maxime cum sanctimonialibus et Deo sacratis virginibus per monasteria commissum sit. Nam hoc peccatum non dubium est esse duplex peccatum, ut verbi gratia dicamus, cuius vindicte reus sit puer apud dominum suum, qui uxorem domini sui adulterio violaverit, quanto magis ille, qui sponsam Creatoris Christi celi et terre putredine sue libidinis commaculavit? Item. Apud Grecos et Romanos quasi blasphemiam Deo irrogasset, qui in hoc reus sit, ut proprie de hoc peccato ante ordinationem interrogatus, si reus inventus fuerit, ut cum velata et consecrata nonna concubuisset, ab omni gradu sacerdotii⁴ Dei prohiberetur. Propter hoc, fili carissime, sollicite considerandum est quanti ponderis hoc peccatum esse iudicetur ante oculos eterni Iudicis, quod facientem inter idolatrie servos constituet⁵, et divino misterio⁶ altaris abicit, licet ante peracta penitentia reconciliatus sit Deo.

CB Bon. 12] IP 3.195 from Apud Grecos

¹ Ad regem Anglorum de prohibendo matrimonio sanctimonialium et consanguinearum *add. as rubr.* M

² mart. Hiltribaldo CPB; *om. with lacuna* R; mart. Hileribaldo [Hiltribaldo. (Vict.*add. Fr*)] M

³ Quod - adult. CP; *om.* BAM

⁴ -tii CPB; -tum M

⁵ -uet CPB; -uit M

⁶ mist- CPB; minist- M

131*

¹*Stephanus omnibus episcopis per Italiam*

Vestre fraternitati fortasse non manet incognitum, qualiter Gisetruda relicta quondam Petri, Deo contempto, et sacro velamine relicto, cum Winnigildo cognato suo (quod valde dolendum dicimus), stuprum est operata. Unde nos, hoc audito, quia magis ac magis tale nefandissimum scelus deleri volumus, et ita statuere ne aliis exemplum tribuatur, eos utrosque ad satisfactionem vocavimus, et sepe ut venirent, et a tali impio scelere resipiscerent, monendo, ad nos venire decrevimus. Qui quoniam venire nolentes, sed in eadem inobedientia perseverantes, monita nostra pro nihilo duxerunt, ideo illos canonico conventu celebrato excommunicavimus, et nisi ad veram satisfactionem accurrere studuerint, perpetuo anathemati² commisimus.

CB Steph. V 20]

¹ De excommunicatione eius qui velatam duxerat. *add. as rubr.* M

² -ati CPBM; -atis A

132*

¹*Honorius papa Iohanni episcopo, et Gaudio² notario Campanie³*

Presentium lator, interclusa voce, et suspiriis atque gemitibus, lacrimisque indesinentibus supplicatione sua nobis exorsus est, eo quod quidam illic alumnus filiam supplicantis in sacris vestibus constitutam assiduitate sua decepit, quoadusque in stuprum corporis adulterio perpetrato deciderit, ita ut post compertum flagitium, in opprobrio totius generalitatis illic commorantis, ipse perditissimus conversetur, atque omissa insecutione huc usque quorumdam forsitan patrociniis eundem ipsum impunitum servari. Unde dilectio tua divino zelo succensa, iurisdictioni competenti imminere non desinas⁴, quousque perpetrator sceleris questioni communi et severissimo presentatus examini, ultimi supplicii penam suscipiat, ne retardata in eum animadversione, divini iudicii in plurimos propagetur sententia.

CB Varia II 1]

¹ De eodem. *add. as rubr. M. Inscription interlined V*

² Gaudio CPM; Gaudio A

³ Hon. - Camp. *om. B; in cramped hand, ? added later V*

⁴ [forte desinat] *add. Fr*

133*

¹*Nicolaus² Carolo archiepiscopo et eius suffraganeis*

Femine que sacro sunt consecrate velamine, si fuerint (quod nolumus) fornicate, velamen deponere non presumant, sed penitentiae iugo submisce, summopere decertare festinent, ut ad indulgentiae et remissionis valeant gratiam pervenire.

¹ De poenitentia sacratae virginis, si lapsa fuerit *add. as rubr. M*

² papa *add. M*

134*

¹*Ambrosius de lapsu virginis consecrate²*

O fili serpentis, minister diaboli, violator virginis, id est templi Dei, qui in uno scelere duo crimina perpetrasti, adulterium utique et sacrilegium. Sacrilegium plane, ubi vas Christo oblatum, Deo dicatum, dementi temeritate polluisti.

(*Cap. 9, Quod est in corruptorem virginis.*)

¹ Quod corruptio sacratae virginis sacrilegium sit *add. as rubr. M*

² de lapsu virg. cons. CPBA; ad virginem lapsam M

135*

Item¹. Lamentatio eius qui virginem violavit vel ipsius virginis violatae²

Accipe lamentum, et³ nullo⁴ die quinquagesimus psalmus intermittatur, quia in negotio tali cantatus est, et usque versiculum illum, Cor contritum et humiliatum Deus

¹ Item as last word of previous canon P, as here CRBA, at end of rubr. M

² eius - virg. violata CP; eius - viol. virg. R; violatae virginis poenitentis M; Lamentatio - viol. *om. BA*

non spernit, tum lacrimis gemituque percurrrens, insuper etiam hanc lamentationem non sine compunctione cordis in conspectu Dei iudicis funde, Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrimarum, ut defleam vulnera anime mee? Conversi sunt dies festi mei in luctum, et cantica in lamentationem, Recessit sonus himnorum et letitia psalmodum, et successit stridor dentium et fletus oculorum. Obmutui et humiliata sum, et silui a bonis, et dolor meus renovatus est. Concaluit cor meum intra me et in meditatione mea exardescet ignis. Timor et tremor venerunt super me, et contexerunt me tenebre. Abissus me circumdedit, postremo mersit caput meum, in fissuras montium. Heu me! quia facta sum sicut Sodoma et combusta sum sicut Gomorrha. Quis miserebitur cineres meos? Durius offendi quam Sodoma, quia illa legem nesciens deliquerat, ego autem accepta gratia peccavi, Domino. Si homo peccet in hominem, erit qui interveniat. Ego, que peccavi in Dominum, quem propitiatorem inveniam? Concepi dolorem, et peperii iniquitatem, lacum aperui et offendi eum, et incidi in foveam quam feci. Ideo conversus est dolor meus in capite meo, et in vertice meo iniquitas mea descendit. Immunditia mea ante pedes meos; non fui memor novissimorum, et cecidi mirabiliter, nec est qui consoletur. O quam acerbus fructus luxurie, amarior felle, crudelior gladio. Quomodo facta sum in desolationem? Subito defeci, perii propter iniquitatem meam, velut e somno exsurgens, ideo in civitate Domini nullificata est imago mea. Deletum est de libro nomen meum, facta sum sicut noctua in domicilio, sicut passer unicus in edificio, non est qui consoletur me. Considero a dextris, et video, et non est qui agnoscat me. Perii fuga a me, et non est qui requirat animam meam. Factus sum sicut vas perditum, audivi vituperationem omnium circa me habitantium. Ve diei illi in quo me infelix genuit pater, et lux ista crudelis excepit. Oportuerat me non fuisse natam quam sic in gentibus fabula fierem. Propter me confusio facta est omnibus famulis Domini, et condigne colentibus. Lugete, montes et colles, lugete, fontes et flumina, quia fletus filia ego sum. Lugete me, silvarum bestie, reptilia terre, et volucres celi, et omnis anima que vita frueris. Nam, vos beate fere et volucres celi, quibus nullus metus de⁵ inferis, neque post mortem reddenda est ratio. In nos manet pena crudelis tartari, qui habentes sensum deliquimus, ideo non est pax peccatoribus⁶. Meum peccatum, mea iniquitas non sunt consimilia offense hominum, quia impietas est, carnem pollicitam servare virginem, et castam, professa publice mentita sum Domino. Ideo non est mihi fiducia invocandi Dominum altissimum, quia obstructum est os delinquentium. Nam meum malum Propheta cecinit, quod qui se elongant a Domino peribunt, disperdit omnem fornicantem a se. Et iterum, Adhesit lingua mea faucibus meis, et in pulverem mortis deduxisti me. Verumtamen clamabo ad Dominum Deum, dum adhuc tempus est, dum datur spatium, quia in morte non est memoria, et in inferno non est confessio. Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me. Quoniam sagitte tue infixae sunt mihi, et nec est sanitas in carne mea. A vultu ire tue, non est pax ossibus meis, a facie peccatorum meorum. Quoniam iniquitates mee supergressae sunt caput meum, sicut onus grave gravatae sunt super me. Computruerunt, et deterioraverunt cicatrices mee, a facie insipientie mee. Miseriis afflicta sum et curvata

³ priusquam *add.* A; primum quidem *add.* M

⁴ nullo CPM; in nullo B; in illo A

⁵ de CPBA; ab [de] M

⁶ (Ambros. hodie sic habet. Meum est peccatum, mea iniquitas. Non sunt similia offensa hominum: quia horribilis haec impietas est, carne pollicita servare virginem, et castitatem professa publice, etc) *add.* M²

sum usque in finem, rugio a gemitu cordis mei. Cor meum conturbatum est intra me, dereliquit me virtus mea, et lumen oculorum meorum et ipsum non est mecum. Deus, repulisti me, et destruxisti me, ostendisti mihi dura, potasti me vino compunctionis. Expulsa sum ab oculis tuis, iam non adiciam ut resurgam ad templum sanctum tuum, et facta sum in exterminio. Que utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem?. Numquid mortuis facies mirabilia, aut medici suscitabunt?. Tuus sermo, tua promissio est, Nolo mortem peccatoris, sed convertatur et vivat. Ad te, Deus, mea conversio, qui solus potes novare omnia, et ab inferis animas revocas. Tu solvis compeditos et allisos erigis, cecos illuminas, mortuos suscitās. Erravi sicut ovis perdita, require famulam tuam, ne lupo crudelis glutiat me. Multi dicunt anime mee, Non est illi salus in Deo eius. Sed tuum consilium tecum est. Quot sunt dies famule tue, quando facies meum iudicium? Defecit anima mea in salutari tuo, oculi mei in lacrimis defecerunt; effusa est in terra gloria mea. Quando respiciens restitues animam meam? Propter iniquitatem corripuisti me, et tabescere fecisti sicut araneam, animam meam. Memento, Domine, quia pulvis sum. Vide humilitatem meam et laborem meum, et dimitte omnia peccata mea. Remitte mihi ut refrigerer priusquam abeam, et amplius non ero. Nec in inferno erit redemptio. Potens es, Domine, conscindere saccum meum, et precingere me letitia. Potens es Domine vincula mea dirumpere, quibus ligata sum atque constricta. Iram tuam, Domine, aufer a me, quia peccavi tibi crudeliter, donec iustifices causam meam, et educa me in lumine, Deus virtutum. Da penitentiae effectum, penitentiae perseverantiam, ne me induret deceptor anime. Hoc mihi dona, hanc gratiam de tuo fonte prestare digneris. Qui vivis et regnas in Trinitate in secula seculorum.

(*Ibidem*, c. 10.)

136*

¹*Epistola Ambrosii*² ad Siagrium³

Si habuisset probationes nunquam inspectionem genitalium virginis tua sententia flagitasset. Quid ergo sibi velit, et quo spectet quod obstetricem adhibendam credideris, non possum advertere. Itane ergo liberum erit accusare omnibus, et cum probationes destiterint, patebit ut genitalium secretorum petant inspectionem, et addicentur sacre virgines semper ad huiusmodi ludibria que et visu et nec auditu horrore et pudori sint?⁴ Item⁵. Virgo Domini suis est nexa fulcris, ad sui probationem; nec alienis dotibus eget, ut se virginem probet, et nec abditorum occultorumque inspectio, sed⁶ obvia omnibus modestia astipulatur integritati. Item⁷. Illud non arbitror iustum, quod tuis comprehendisti litteris, quia nisi inspecta fuerit⁸, virginitas⁹ periclitetur et incerta¹⁰ sui fluctuet. Ergo

¹ De accusatione virginis *add. as rubr.* M

² Ep. Ambr. CPVBM; Ambrosius R

³ episcopum Veronensem *add.* M

⁴ H *ends cap. here*

⁵ (*ibidem*) *add.* M²

⁶ *ss* P

⁷ (*ibidem*) *add.* M²

⁸ fuerit CPRM; *om.* B

⁹ [integritas, orig.] *add.* Fr

¹⁰ [incerto orig.] *add.* Fr

omnes que inspecte non sunt, periculum subierunt pudoris. Ergo et que nupture sunt, prius inspiciantur ut nubant. Probatiores ergo he¹¹ que velande sunt, prius subiiciende sunt¹² huic attractioni?¹³

(lib. 8 epist. 64)

¹¹ he CRPBV; om. M

¹² pr. subic. sunt in mg. C²

¹³ etc. add. M

137*

Ambrosius, de virginibus, lib. II. Non posse corpus corrumpi, nisi prius corruptus sit animus¹

Tolerabilius est mentem virginem, quam carnem habere.² Utrumque bonum, si liceat; si non liceat, saltem non homini casti, sed Deo simus.³ Virgo prostitui potest, adulterari non potest. Ubicumque Dei virgo est, Dei templum est; nec lupanaria infamant castitatem, sed etiam castitas loci abolet infamiam.

(Epistolarum lib. VIII, ep. 64, vel lib. VI, ep. 46.) Ctp 3.14.1 (32, q. 5, c. Tolerabilis.)

¹ rubr. here CP, before insc. M, omitted BA

² (Post pauca.) add. Fr

³ H begins cap. here

138*

¹*Ambrosius de lapsu virginis consecrate*

Revera non potest caro ante corrumpi, nisi mens fuerit ante corrupta.

(Amb. c. 4. lib. ad virginem lapsam) Ctp 3.14.2 (32, q. 5, c. Revera.)

¹ De eodem. add. as rubr. M

139*

¹*Augustinus, De civitate Dei libro²*

Ne aliquem polluat aliena libido, metuitur? Non polluet, si aliena erit; si autem polluet, aliena non erit. Sed, cum pudicitia virtus sit animi, comitemque habeat fortitudinem qua potius quelibet mala tolerare, quam malo consentire decernat. Nullus autem magnanimus et pudicus in potestate habeat, quid de sua carne fiat, sed tantum quid annuat mente, vel renuat, quis tandem sana mente putaverit se perdere pudicitiam si forte in apprehensa vel oppressa carne sua exerceatur et expleatur libido non sua?³ Item⁴. Proposito animi permanente, per quod etiam corpus sanctificari meruit, ipsi corpori non aufert sanctitatem violentia libidinis aliene, quam servat perseverantia sue continentie. An vero si aliqua femina mente corrupta, violatoque proposito quod Deo voverat, pergat

¹ Quod non polluitur corpus ubi integer est animus add. as rubr. M

² libro CPV; libro quarto R; om. B; libro i H; libro primo, cap. xviii M

³ H ends cap. here

⁴ (ibidem, post pauca) add. M²

vitianda ad suum deceptorem, adhuc eam pergentem sanctam vel corpore dicimus, ea sanctitate animi per quam corpus sanctificabatur amissa atque destructa? Absit hic error; et hinc potius admoneamur, ita amitti corporis sanctitatem, etiam intacto corpore. Item.⁵ Lucretiam matronam nobilem veteremque Romanam pudicitie magnis efferunt laudibus. Huius corpore cum violentus⁶, Tarquinii regis filius libidinose potitus esset, illa scelus improbissimi iuvenis marito Collatino et propinquo Bruto viris clarissimis et fortissimis indicavit, eosque ad vindictam constrinxit. Deinde fedi in se commissi egra atque impatiens, se peremit. Quid dicemus? Adultera hec, an casta dicenda est? Quis in hac controversia laborabit? Egregie quidam ex hoc, et veraciter declamans ait, Mirabile dictu! duo fuerunt, et adulterium unus commisit. Splendide atque verissime. Intuens enim in duum corporum commissione⁷ unius inquinatissimam cupiditatem, alterius castissimam voluntatem, et non quid coniunctione corporum, sed quid animorum diversitate ageretur attendens, Duo, inquit, fuerunt, et unus adulterium admisit.

Ctp 3.14.3-5 (32, q. 5, c. Ita ne aliquem.)

⁵ (ibidem cap. 19) *add. M*²

⁶ [violenter oppresso, orig] *add. Fr*

⁷ [commixtione, orig.] *add. Fr*

140*

¹*Augustinus, De libero arbitrio lib. I*²

De pudicitia quis dubitaverit, quin ea sit in ipso constituta, quandoquidem virtus est? Unde a violento stupratore nec ipsa eripi potest³.

(lib. I, c. 5). Ctp 3.14.6 (32, q. 5, c. De pudicitia.)

¹ De eodem. *add. as rubr. M*

² Lib. I CPBA; *om. M*

³ Unde - eripi pot. *in mg. P*

141*

¹*Hieronimus super epistolam ad Romanos, lib. I*²

Fieri non potest, ut nisi quis mechetur prius in corde, mechari possit in corpore.
Ctp 3.14.7

¹ Item de eodem. *add. as rubr. M*

² Lib. I CPBA; *om. M*

142*

¹*Isidorus in Sinonimis, lib. II*²

Non potest corpus eorumpi, nisi prius corruptus animus fuerit. Item. Munda a contagione animi caro non peccat.

Ctp 3.14.8-9

¹ Item de eodem. *add. as rubr. M*

² Lib. II CPBA; *om. M*

143*¹*Novellarum constitutio undecima*

Si quis rapuerit, vel sollicitaverit, vel corruperit matricuriam, vel diaconissam, vel monasteriam, vel etiam feminam religiosum habitum habentem², vel religiosam vitam ducentem, bona ipsius, et eorum qui huiusmodi sceleris communione contaminati sunt, religioso loco vendicentur, in quo talis mulier habitabat, per religiosos episcopos, economos, et per provinciarum presides, et eorum officiales; ipsi autem capitali periculo subiiciantur. Mulier autem ubique investigetur et cum suis rebus monasterii cautioni tradatur.

Jul. epit. 115.67] (27, q. 1, c. Si quis rapuerit.)

¹ Quod capitalem sententiam subeat, qui sacratam virginem rapuerit *add. as rubr.* M

² *in mg.* P

144*¹*Simmachus*² *papa Cesario, cap. 3*³

Viduas ad nuptias transire non patimur, que in religioso proposito diuturna observatione permanserunt. Similiter virgines nubere prohibemus, quas annis plurimis in monasteriis etatem egisse contigerit.

(Symmach., epist. 5).(27, q. 1, c. Neque viduas.)

¹ De prohibendis nuptiis viduis et virginibus in monasterio diu conversatis. *add. as rubr.* M

² Symm. CPBA; Gelasius M

³ 3 CPBHA; 4 M

145*¹*Nicolaus Carolo archiepiscopo et eius suffraganeis*

Vidua quidem que capiti posuerit² sacrum velamen³ inter ceteras velatas feminas in ecclesia oraverit, et oblationem cum illis obtulerit; si professa est⁴ in eodem habitu permanere, spondens nunquam religionis velamen deponere, a religionis observantia discedere non presumat.

(in rescriptis, tit. 13, c. 3).IP 3.199 (27, q. 1, c. Vidua quidem.)

¹ De eodem. *add. as rubr.* M

² pos- CPBA; impos- M

³ si *add.* M, *om.* CPB

⁴ se *add.* BFr, *om.* CPVM

146*¹*Augustinus*,² *De bono viduitatis*

Vidue que se non continent nubant, antequam professe continentiam Deo voveant³, quod nisi reddant, iure dampnantur.

(*cap. 8*).IP 3.200 (27, q. 1, c. Vidue.)

¹ Item de eodem. *add. as rubr.* M

² lib. *add.* M

³ *corr. fr.* -ent P

147*¹*Ex concilio IV Carthaginensi, cap. 104*²

Si que vidue quamlibet adhuc in minoribus annis posite, et immatura etate a viro relicte, se Deo voverunt, et veste laicali abiecta, sub testimonio episcopi et ecclesie religioso habitu apparuerunt; postea vero ad nuptias seculares transierunt, secundum apostolum dampnationem habebunt, quoniam fidem castitatis, quam Deo voverant, irritam facere ause sunt. Tales ergo persone sine Christianorum communione maneant, que nec etiam in convivio cum Christianis communicent.

(27, q. 1, c. *Sicut bonum.*)

¹ Item de eadem re. *add. as rubr.* M

² 104 CPAM; 4 Fr

148*¹*Catello*² *Reatino Pel.*³ *et Marcellino*⁴ *Amiternino*⁵ *episcopis*

Tuizia a filio veniens nostro clarissimo viro Georgio comite, et agente vices illustris viri clarissimi Marcellini vicarii, questa monstratur, quod eam Maximus, quem suum coniugem perhibebat, nulla exstante legitima necessitate vel ratione desereret, et ob hoc sponsaliorum sibi promissorum, que compleri poterat quantitatem, vel cetera que iniuste repudiantibus leges infligunt, eum debuisse subire dispendia. Cuius tali querela deposita predictum Maximum memoratus filius noster comes Georgius per publicum fecit officium detineri. Qui tentus asseruit eandem causam caritatis vestre iudicio cognitam vel diffinitam, et illam mulierem ob hoc quod non paucis annis in conversationis officium fuerit commorata, et diabolico fuerit subripiente spiritu concitata, deposito ancille Dei habitu ad secularem fuerit reversa lasciviam, in monasterium fuisse detrusam, et ex eodem nunc latenter monasterio discessisse. Cuius excessione cognita, necesse habuimus equitatis consideratione permoti, propter inquirendam rerum gestarum plenius veritatem, absolutum predictum Maximum a prefati viri clarissimi Georgii comitis iudicio, ad dilectionis vestre, qui cognitores fuisse dicimini, cum predicta Tuizia destinare presentiam, hoc scilicet decernentes, ut residente vobiscum eo cui memoratus noster

¹ De eadem re. *add. as rubr.* M

² Catello CPBA; Catellino [Catello] M

³ Pel. CPBA; presb. M

⁴ Marcellino CPB; Marcello M

⁵ Amiternino CP?BA; Amertino [Amiternino] M

Georgius comes prefatam causam scripserit, sine ullo dilationis obstaculo cognoscatis; etsi sepe dictam feminam propter precedentes excessus, caritatis vestre providentia retineatis in monasterio constitutam, in his que pro Dei timore a vobis salubriter statuta sunt permanentes, eadem in ipsum de quo discessit monasterium sollicitius et arctius constituite retinendam, nulla ei quolibet tempore discedendi concessa licentia.

CB Pel. 49]

149

¹*Ex actione quinta sinodi Constantinopolitane trecentorum et octoginta² trium patrum, sub octavo³ Iohanne Papa, cui prefuit Petrus presbiter cardinalis et Paulus Anconitanus episcopus et Eugenius Hostiensis episcopus⁴*

Apocrisiarii pape dixerunt, Hoc nequaquam apud nos habetur, ut quicumque de pontificali ordine ad monachorum, id est penitentium, descenderit vitam, ulterius possit ad pontificatum reverti. Item. ⁵Precepit sancta sinodus, ut quicumque de pontificali dignitate ad monachorum vitam, et ad penitentie descenderit locum, nequaquam iam ad pontificatum resurgat. Monachorum enim vitam subiectionis verbum habet et discipulatus non docendi, vel presidendi, vel pascendi alios.

Ctp 2.13.2] (7, q. 1, c. Hoc nequaquam.)

¹ Quod episcopus monachus factus ad pontificatum reverti non potest *add. as rubr.* M

² octog- CPM; septuag- B

³ *after papa* M

⁴ sub octavo - ep. *om.* B

⁵ *H begins cap. here*

150

Decretum Leonis pape noni¹. De rapacitate monachorum²

Relatum est auribus nostris esse quosdam perverse agentes, qui subvertere atque dividere conantur ecclesie unitatem, videlicet abbates et monachi, qui non studio caritatis, sed zelo rapacitatis invigilant, et docent atque seducere non cessant seculares homines quos illaqueare possunt, ut res suas atque possessiones in vita sive³ in morte in monasteriis eorum tradant, et ecclesiis quibus subiecti esse videntur, et a quibus baptismum, penitentiam, Eucharistiam, nec non pabulum vite cum lacte carnis acceperunt vel accipiunt, nihil de bonis suis relinquunt. Hanc denique famam discordie nos animadvertentes, omnibus modis inhibere volumus, et ne amplius fiat omnino prohibemus, considerantes non esse bonum, ut illi qui olim fuerunt socii passionum secundum apostolum, sint immunes a societate consolationum, et quia dignus est operarius mercede sua. Ideoque precipimus atque iubemus ut quicumque amodo in monasterio converti voluerit, sive in vita, sive in morte, ut omnium rerum et⁴ possessionum. quas pro salute anime sue disponi decreverit, medietatem ecclesie cui ipse

¹ noni CPB; *om.* M

² *rubr. before insc.* M, *om.* B

³ sive CPB; vel M

⁴ et CPB; *suarum atque* M

pertinere dignoscitur, relinquat, et sic demum in monasterio prout sibi libitum fuerit eundi convertendique habeat licentiam. Quicumque autem huius nostri decreti contradictor, convulsor ac temerator extiterit, gladio anathematis subiaceat.

CB Varia II. 90] Ctp 3.11.10; IP 2.29

151

Alexander II clero et populo Florentino. De prohibenda vagatione monachorum¹

Iuxta Calcedonensis tenorem optimi concilii, cuius series adnectitur inferius, monachis quamvis religiosus ad normam Sancti Benedicti inter claustra morari precipimus; vicos, castella, civitates peragrarare prohibemus, a populorum omnino predicatione cessare censuimus, nisi forte quis de sue salute anime sollicitus, ut eorum habitum assumat, eos intra claustrum consulere voluerit.

CB Alex. II 27] Ctp 3.11.11 (16, q. 1, c. Iuxta Calcedonensis.)

¹ *rubr. before insc. M, om. B*

152 (PVBM)

¹Nicolaus Alwino² Iuvariensi³ episcopo

Quod interrogasti de femina, que post obitum mariti sui velamen sacrum super caput suum imposuit⁴ finxit se sub eodem velamine sanctimoniam esse, postea ad nuptias rediit, bonum mihi videtur quia per hipocrisim ecclesiasticam regulam conturbare voluit, et non legitime in voto suo permanserit⁵, ut penitentiam agat de illusione nefanda, et revertatur ad id quod spondit, et in sacro monasterio⁶ inchoavit. Nam, si consenserimus⁷ quod omnia sacramenta ecclesiastica quisque prout vult fingat, et non vere faciat, omnis ordo ecclesiasticus est turbatus, nec catholice fidei iura consistunt, nec canones sacri rite observantur. Quid enim profuit Simoni Mago baptismum sacrum fecte suscipere, et in Christianitate permansurum se finxisse, cum per apostolum eius fraude detecta, quod sibi futurum esset prenuntiatum est? Ait enim, Pecunia tua tecum sit in perditionem cor enim tuum non est rectum coram Domino. Penitentiam itaque age ab hac tua nequitia, et roga Deum ut forte dimittatur hec cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis et obligatione iniquitatis video te esse. Ideo tales, nisi resipiscant, spirituali gladio percutere censemur. Non enim fas est Spiritui sancto mentiri sicut Ananias et Saphira mentiti sunt, et statim perierunt.

(habetur supra c. 65). BD 8.47] above 7.65

¹ De femina quae sibi velamen imposuit, et post ad nuptias rediit *add. as rubr. M*

² Alwino P; Aluwino B?; Alumino VM

³ Iuvar- PVB; Iunar- M

⁴ et *add. M BD, om. PVB*

⁵ -erit PVB; -it M BD

⁶ monast- PVB; minist- M BD

⁷ consens- PVB BD; concess- M

153

Constitutio quinta, cap. 1 Ex libro Constitutionum¹. Ne qui monachus fieri vult, statim habitum accipiat²

Qui monachus fieri vult, sive liber sive servus, non statim monachus fiat, sed per triennium tonsura quidem et veste laicorum utatur, et divinas Scripturas addiscat, et confiteatur suam conditionem, id est utrum ingenuus sit an servus, vel alterius cuiuscumque conditionis vel status, et narret causas propter quas ad solitariam vitam migrare desideraverit, ne forte male sint, et Deo displiceant. Oportet autem et monachos verba ei afferre que mores eius et vitam corrigant. Et si per triennium talis appareat, ut videatur dignus tonsura, et veste religiosa, tunc et tondeatur, et stolam monachicam vestiat, sive liber sit sive servus, et nulla ei molestia inferatur, neque de servili, neque de libertina conditione. Si autem intra triennium aliquis retrahere eum ut servum suum voluerit, et dicat quod res suas furatus ad monasterium concurrerit, non statim eum abstrahat, sed prius probet quod et servus est, et furto, vel vita mala et peccatis atrocibus timuit et fugit, et si hec vere sunt, reddatur servus domino suo cum rebus subreptis, si etiam ipse quoque in monasterio fuerit. Dominus autem eum recipiens fidem ei prestet, quod nullum ei malum propter hec que iam peccavit facturum sit. Quod si nullo delicto servum suppositum dominus esse probaverit, et ipse servus ex castitate morum suorum bona testimonia habeat, et si nondum triennium preterierit, tamen maneat in eodem monasterio. Triennio autem semel transacto, et inter monachos servo Dei numerato, nulla sit postea licentia, qualemcumque molestiam ei inferre, sive vere famulus sit sive ingenuus, sed omnimodo in solitaria vita permaneat, etiam si peccatum in priori vita admissum sit. Ea autem que furto subrepta sunt, procul dubio si inveniantur, domino reddi oportet.

Jul. epit. 4.2]

¹ Const. cap. 1. Ex - Const. CP; Const. - cap. 1 B; Ex - Const. Const - cap. 1 M

² Ne - accip. CRP, *om.* B; Ne - sumat M *before insc.*

154

¹*Cap. 2*

Sin autem servitutem effugiens, veniat quis ad monasterium, postea autem reliquerit venerabilem² locum, et in aliam vite figuram transierit, liceat domino retrahere eum, et probanti quod servus est, ut³ servum eum habere.

Jul. epit. 4.3]

¹ De servo qui servitium fugiens monachus factus est *add. as rubr.* M

² *ss* R¹

³ ut CPB; in [ut] M

155¹*Cap. 4*²

Si quis in monasterio se consecraverit, et postquam religiosa veste vestitus est, a monasterio recesserit, omnia bona ipsius que in monasterio introduxit, ad ipsum monasterium pertineant. Idem est ex alia constitutione, et si non introduxit, omnes enim res eius dominii monasterii sint.

Jul. epit. 4.5] Ctp 3.11.12

¹ Quid agendum sit de bonis eius qui monachus factus apostataverit *add. as rubr.* M

² 4 CPB; 3 M

156¹*Cap. 6*²

Si quis introierit in monasterium, et post religiosas vestes recesserit et militaverit, vel simpliciter laicus factus fuerit, spoliatur cingulo militari, et vita libera non potiatur, sed officio presulis provincie servire cogatur, substantia autem eius in monasterio maneat.

Jul. epit. 4.7] Ctp 3.11.13

¹ De eadem re *add. as rubr.* M

² 6 CPB; 4 M

157¹*Cap. 7*²

Si quis in monasterio consecratus fuerit, posteaque in aliud monasterium transire maluerit, substantia quidem eius a priori monasterio vendicetur, aliorum autem monasteriorum primates, prohibeant eum transire et in alio monasterio non recipiatur. Et hoc curare debent non solum religiosissimi episcopi, sed etiam reverendissimi archimandrite.

Jul. epit. 4.8] Ctp 3.11.14

¹ Item, de eodem *add. as rubr.* M

² 7 CPB; 6 M

158¹*Constitutio sexagesima sexta, cap. 1*

Quicumque in monasterium intrant, videant substantias suas in monasterio consecrari. Nam ante introitum liberam habent facultatem quomodo voluerint, bona sua distribuere. Postquam autem intraverint, talem licentiam non habent, quamvis liberos habeant.

Jul. epit. 70.1]

¹ Ut qui monachus fieri vult, ante ingressum de substantia sua disponat, quia postea non licet *add. as rubr.* M